

Het ontstaan en de val van de Beierse Radenrepubliek 1919

Polarisatie en Radicalisering in Beieren ten tijde van de vroege Weimarrepubliek

Marius Cammel (1276824)

Masterscriptie Political Cultures and National Identities

Universiteit Leiden

Begeleider: Dr. P.G.C. Dassen

29-05-2018

Inhoudsopgave

• Inleiding	3
• Hoofdstuk 1: Historische Context	10
• Hoofdstuk 2: Het ontstaan en de interne problemen van de Radenrepubliek	21
• Hoofdstuk 3: De ondergang van de Radenrepubliek	34
• Conclusie	50
• Bijlage	54
• Literatuurlijst	62

Inleiding

De Eerste Wereldoorlog had een vernietigende impact op Europa. Naast de enorme schade en miljoenen doden bracht het einde van de oorlog ook gigantische politieke veranderingen met zich mee. Deze politieke gevolgen waren het meest voelbaar in de verliezende landen. De oorlog betekende het einde van maar liefst vier keizerrijken, en uit de restanten van die keizerrijken ontstonden vrijwel direct nieuwe problemen. Dit gebeurde ook in Duitsland, waar de oorlog ten einde kwam door het muiten van matrozen, wat al snel veranderde in een revolutie die zich in heel Duitsland voltrok, en wat het verdwijnen van het keizerrijk en het ontstaan van de Weimarrepubliek tot gevolg had. Deze Novemberrevolutie was een van de tekenen dat de samenleving in Duitsland aan het polariseren was. De jonge republiek kwam al snel onder veel druk te staan. In de oorlog waren er aan de Duitse kant veel slachtoffers gevallen. Bijna twee miljoen mannen kwamen om aan het front, daarbij kwamen ook nog eens vier miljoen gewonden.¹ Een hele generatie mannen was getekend door hun ervaringen aan het front. Vele van deze veteranen hadden moeite zich aan te passen aan het burgerlijke leven en voelden zich niet begrepen door de mensen aan het thuisfront.

Daarnaast bracht de vrede van Versailles een half jaar later nog meer politieke instabiliteit en economische problemen voor de Weimarrepubliek. Veel van de teruggekeerde soldaten begonnen te geloven in de beruchte ‘dolkstootlegende’.² Volgens deze ideeën was de oorlog niet aan het front in de loopgraven verloren, maar aan het thuisfront, en zou het leger verraden zijn door sociaaldemocraten en joden die de ongunstige vrede hadden getekend en een revolutie hadden ontketend. Deze theorie was vooral populair bij veteranen, conservatieven, en extreemrechtse groeperingen.

In deze politieke situatie en economische malaise begon de maatschappij verder te radicaliseren en te polariseren. In de eerste jaren van de republiek was geweld aan de orde van de dag, werden er meerdere moordaanslagen gepleegd op politici, en vonden er enkele pogingen tot een staatsgreep plaats. De steun voor zowel extreemlinks, als extreem rechts begon te groeien, en de onrust in de samenleving nam toe. De Kommunistische Partei Deutschland (KPD) werd vlak na het einde van de oorlog opgericht, en wist al snel veel leden te vergaren. Rond deze tijd werden er ook Vrijkorpsen opgericht, onder meer om het opkomende communisme te bestrijden. Aanvankelijk bestonden deze korpsen voornamelijk uit veteranen, maar zouden later enorm veel leden vanuit alle standen van de maatschappij

1 John Keegan, *The First World War*, (New York 1998) 406.

2 Wolfgang Zorn, *Bayerns Geschichte im 20. Jahrhundert* (München 1986) 119.

aantrekken en uitgroeien tot belangrijke spelers in de politiek. In minder dan een jaar tijd zouden de Vrijkorpsen uiteindelijk 400.000 leden krijgen.³ Deze korpsen werden bijvoorbeeld in januari 1919 door de overheid ingezet om de Spartacusopstand in Berlijn neer te slaan.

Hoewel de Novemberrevolutie in Noord-Duitsland begon, verspreidde de opstand zich snel vanuit Kiel en Wilhelmshaven naar de rest van Duitsland. In Beieren vond er ook een revolutie plaats, hier werd in München op 8 november 1918, nog voor het einde van de oorlog, door de Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschland (USPD) een Vrijstaat uitgeroepen. Tijdens deze opstand werd het Beierse koningshuis afgezet en kwam er een republiek voor in de plaats. Deze opstand zou de eerste van verschillende machtswisselingen zijn in een periode van slechts zes maanden tijd. In januari 1919 vonden er in Beieren verkiezingen plaats die de USPD zou verliezen. De leider van de USPD, Kurt Eisner, die de opstand had geleid werd eind februari neergeschoten door een aanhanger van een extreemrechtse groepering, terwijl nog geen twee maanden later op 4 april een groep van anarchisten en socialisten, onder leiding van Ernst Toller, de macht overnamen en een Radenrepubliek begonnen. Deze republiek zou een week bestaan, totdat de communisten aan de macht kwamen. Eind april kwam hier ook een einde aan, nadat Vrijkorpsen met extreem geweld München binnentrokken, en de communisten versloegen. Bij deze gevechten vielen honderden doden, en werden er vaak willekeurig, en zonder proces mensen terecht gesteld.⁴

Het is de vraag hoe de situatie zo uit de hand kon lopen. Juist in het katholieke en conservatieve Beieren is het opvallend dat er zo een onrust kon ontstaan, en er zoveel geweld werd gebruikt.⁵ Hoewel de situatie in de rest van Duitsland ook chaotisch was, kan de situatie in München eind april 1919 worden beschreven als een ware burgeroorlog. Hier staat de vraag centraal hoe de polarisatie en radicalisering in Beieren tussen november 1918 en mei 1919 te verklaren valt, waarbij de focus ligt op de periode in april en begin mei 1919, waarin de situatie escaleerde en verreweg het meeste geweld werd gebruikt.

3 Hannsjoachim W. Koch, *Der Deutsche Bürgerkrieg. Eine Geschichte der Deutschen und österreichischen Freikorps* (Berlijn 1978) 45.

4 Allan Mitchell, *Revolution in Bavaria, 1918-1919: The Eisner Regime* (Princeton 1965) 330.

5 Een katholieke partij is altijd de grootste partij geweest in Beieren. Voor 1945 was dit de BVP, en na de oorlog de CSU. Alleen bij de verkiezingen van 1950 behaalde de SPD 0.6% meer stemmen dan de CSU.

Het is hierbij belangrijk om te kijken hoe de Radenrepubliek in april 1919 is ontstaan, en hoe economische, en sociale omstandigheden hieraan hebben bijgedragen (zoals de hoge werkeloosheid, inflatie, en groeiende onrust.) Verder zal ik mij richten op de groepen die een belangrijke rol speelden in deze periode, zoals de USPD, de communisten, de anarchisten, en de Vrijkorpsen. De samenleving was aan het polariseren, en er ontstond steeds meer een kloof binnen de maatschappij. Maar dit betekende niet dat er geen onderlinge verschillen waren aan beide kanten. Zowel bij de linkerkant, als de rechterkant van het politieke spectrum, waren er grote ideologische verschillen en onenigheden. De socialisten, anarchisten, en communisten maakten onderling ruzie, en waren het vaak niet eens over hoe de Radenrepubliek eruit moest zien, en hoe die bestuurd moest worden. Daarnaast waren er grote verschillen tussen de Vrijkorpsen. Op het hoogtepunt waren er binnen Duitsland 400.000 mannen lid van een Vrijkorps, die allemaal om verschillende redenen lid werden en andere doelen voor ogen hadden.⁶

In de standaardwerken over deze periode worden de groepen vooral apart onderzocht.⁷ De focus ligt of op de communisten en anarchisten, of op de Vrijkorpsen. Aangezien de radicalisering en polarisatie de hele maatschappij trof, is het belangrijk om aandacht te besteden aan zowel extreemlinks als extreemrechts, en beide groepen te onderzoeken. Maar niet alleen de klassieke standaardwerken, maar ook de recente(re) literatuur richt zich alleen op de Vrijkorpsen, of op de Radenrepubliek zelf. Hierbij komt dat de literatuur over Eisner, de KPD, en het ontstaan van de Radenrepubliek vaak gedateerd is. Veel van deze literatuur komt uit de jaren '60, richt zich alleen op Eisner en de Novemberrevolutie, of is politiek sterk gekleurd.⁸ Bijvoorbeeld literatuur over de Radenrepubliek geschreven door historici uit Oost-Duitsland, die extreem negatief zijn over alle critici van de KPD.⁹

Daarentegen is er over de Vrijkorpsen veel meer secundaire literatuur beschikbaar. De historiografie van de Vrijkorpsen heeft een lange traditie, die begon na 1933. Nationaalsocialistische historici zagen de Vrijkorpsen als de voorgangers van de NSDAP en het nazisme, en noemden hen de 'eerste soldaten van het Derde Rijk' en schreven hen een

⁶ Bruno Thoß, Freikorps, gepubliceerd op 10-09-2012; in: Historisches Lexikon Bayerns, URL:<<https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Freikorps>>, geraadpleegd op 21-1-2018.

⁷ Zie bijvoorbeeld Mitchell, *Revolution in Bavaria*, (1965) dat zich focust op het Beieren onder Kurt Eisner en het ontstaan van de Radenrepubliek. Of Robert G.L. Waite, *Vanguard of Nazism. The Free Corps Movement in Postwar Germany 1918-1923* (Cambridge 1952) en Hagen Schulze, *Freikorps und Republik 1918-1920* (Boppard am Rhein 1969) die zich alleen richten op de Vrijkorpsen in Duitsland en hun rol in het neerslaan van de Radenrepubliek.

heldenstatus toe.¹⁰ Na de Tweede Wereldoorlog werd er een verklaring gezocht voor het ontstaan van de oorlog en de opkomst van het Nazisme. Deze werd onder meer gevonden in de Vrijkorpsen. Via de literatuur uit de jaren '30 ontstond het idee dat de Vrijkorpsen voorgangers waren van de NSDAP. Veel prominente leden van de NSDAP waren inderdaad voormalige leden van Vrijkorpsen, zoals Himmler, Hess, en Ernst Röhm. Daarnaast werden sommige van de korpsen later opgenomen in de SA en de SS. Verder hadden sommige korpsen ook banden met *Völkische Bewegungen* zoals de *Thule-Gesellschaft* en de *Eiserne Faust* die het gedachtegoed van de NSDAP deelden.¹¹ Dit beeld van de Vrijkorpsen als *Vanguards of Nazism* ontstond vlak na de oorlog, en bestaat nog steeds.¹² In deze literatuur worden de Vrijkorpsen beschreven als bestrijders van communisme die voorgangers waren van het Nazisme en de SA. Soms wordt er zelfs met bewondering over geschreven, door bijvoorbeeld Dominique Venner die in de inleiding van zijn boek bekendt dat hij als kind avonturenromans las over de Vrijkorpsen en een bewondering heeft voor de korpsen.¹³ Er

8 Karl-Ludwig Ay, *Die Entstehung einer Revolution. Die Volkstimmung in Bayern während des Ersten Weltkrieges* (München 1968) & Karl Bosl ed., *Bayern im Umbruch. Die Revolution von 1918, ihre Voraussetzungen, ihr Verlauf und ihre Folgen* (München 1969). Voor de literatuur over de Vrijstaat onder Eisner zie Johannes Merz, 'Auf dem Weg zur Räterepublik. Staatskrise und Regierungsbildung in Bayern nach dem Tode Eisners (Februar/März 1919)', *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 66 (2003) 541-564, Johannes Merz, '"Freistaat Bayern". Metamorphosen eines Staatsnamens', *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 45 (1997) 121-142 & Wolfgang Zorn, *Bayerns Geschichte im 20. Jahrhundert* (München 1986), Bernhard Grau, *Kurt Eisner 1867-1919. Eine Biographie* (München 2001).

9 Zie hiervoor Hans Beyer, *Von der Novemberrevolution zur Räterepublik in München* (Berlijn 1957).

10 Walter Frank, *Franz Ritter von Epp: Der Weg eines Deutschen Soldaten* (München 1934) & Killian Schiefer & Franz von Epp, *General Ritter von Epp : dem Führer des Freikorps, dem Reichsstathalter in Bayern : (Freikorps, Frontstudenten, Kampf gegen Polen, gegen Spartakisten in Würzburg und München, Freikorps und Nationalsozialismus)* (Würzburg 1933).

11 Christoph Hübner, *Eisner's Faust, 1919-1934*, gepubliceerd op 11-05-2006; in: Historisches Lexikon Bayerns, [URL:<http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisner_Faust_1919_1934>](http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisner_Faust_1919_1934) (20-11-2017).

12 Zie bijvoorbeeld Waite, *Vanguard of Nazism* & Hans Jürgen Kuron, *Freikorps und Bund Oberland* (Hirschberg 1960). Voor latere literatuur zie bijvoorbeeld Nigel H. Jones, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps 1918-1923* (Londen 1987), Dominique Venner, *Söldner ohne Sold. Die Deutschen Freikorps 1918-1923* (Kiel 1984) & Carlos Caballero Jurado, *The German Freikorps 1918-23* (Botley 2001).

13 Venner, *Söldner ohne Sold*, 11. De romans hebben veel invloed gehad en hebben een grote bijdrage geleverd aan het populaire beeld dat ontstond van de Vrijkorpsen. Deze romans waren met

waren wel enkele historici die tegen dit beeld ingingen, maar dat bleef miniem. Zo schreef Hannsjoachim Koch dat het beeld van de Vrijkorpsen niet klopt, maar ging daar verder niet heel veel dieper op in.¹⁴

De laatste jaren begint dit beeld echter steeds meer te veranderen. Het idee dat de Vrijkorpsen monolithische groeperingen waren met dezelfde ideeën, achtergronden, en doelstellingen wordt betwijfeld. Zo schrijft Robert Thoms dat veel van de leiders van de Vrijkorpsen problemen hadden met Hitler en de NSDAP in de eerste jaren van het bestaan van de partij.¹⁵ In plaats van voorgangers van de NSDAP stellen sommige auteurs dat er te veel onderlinge verschillen zijn om van één gemeenschappelijke ideologie te spreken. Bernhard Sauer beschrijft hoe het antisemitisme bij de Vrijkorpsen pas later een rol zou spelen, en dat toen de korpsen werden opgericht er nog geen sprake was van wijdverspreid antisemitisme.¹⁶ Deze inzichten nemen de laatste jaren steeds meer toe.¹⁷

De huidige literatuur laat zien dat er verschillen zijn binnen de Vrijkorpsen, en dat ze niet kunnen worden gezien als simpelweg de voorgangers van het Nazisme. Maar wat houden die verschillen precies in, en wat zeggen die verschillen over het extreme geweld dat gebruikt werd. De literatuur doet nauwelijks een poging om het geweld te verklaren. Vandaar dat ik mij daarop focus. Wie waren de leden van de Vrijkorpsen, waarom werden ze lid, hoe escaleerde

name erg populair in de jaren '30 en '40. Zie hiervoor bijvoorbeeld Ernst von Salomon, *Die Geächteten* (Berlijn 1930).

14 Hannsjoachim W. Koch, *Der Deutsche Bürgerkrieg. Eine Geschichte der Deutschen und österreichischen Freikorps* (Berlijn 1978) 378-379. Hierin stelt de auteur dat de overeenkomsten tussen de Vrijkorpsen en de SA en het Nazisme helemaal niet uniek waren. Ideologische overeenkomsten zoals het *Führerprinzip* en het antisemitisme kwamen veel voor in de hele samenleving.

15 Robert Thoms, *Handbuch zur Geschichte der Deutschen Freikorps* (Berlijn 2001) 12. Zie daarnaast de informatie over Vrijkorpsen in Gerhard Hirschfeld, Gerd Krumeich en Irina Renz ed., *Enzyklopädie Erster Weltkrieg* (Paderborn 2003) 503 waar de relatie tussen de Vrijkorpsen en het Nazisme wordt beschreven als een 'mythe'.

16 Bernhard Sauer, 'Freikorps und Antisemitismus in der Frühzeit der Weimar Republik', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 56, 1 (2008).

17 Zie bijvoorbeeld Matthias Sprenger, *Landsknechte auf dem Weg ins Dritte Reich?: Zu Genese und Wandel des Freikorps-mythos* (München 2008) & Ingo Korsetz, *Die Freikorps in der Weimarer Republik: Freikorpskämpfer oder Landsknechthaufen? Aufstellung, Einsatz und Wesen der bayerischen Freikorps 1918-1920* (Marburg 2009).

de situatie zo erg, en deed iedereen mee met het geweldsvertoon in München? Als er grote verschillen bestonden binnen de Vrijkorpsen, zijn deze verschillen dan ook terug te vinden in de mate van radicaliteit en het extremisme van de korpsen en de leden?

Daarnaast is er weinig aandacht voor de andere kant van de gevechten. Wat dreef de communisten om terug te vechten eind april en begin mei 1919 ondanks het feit dat de situatie vrij uitzichtloos was? Waarom bleven de communisten zich tot het bittere einde verzetten tegen de ‘Witten’, zelfs nadat duidelijk was geworden dat het slechts een kwestie van tijd was voordat ze verslagen zouden worden, met honderden slachtoffers tot gevolg.

Om deze vragen te beantwoorden zal ik in het eerste hoofdstuk een kort overzicht geven van de omstandigheden die tot het uitroepen van de Radenrepubliek in april 1919 leidden. Dit hoofdstuk begint met de novemberrevolutie aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. Aan de hand van hoofdpersonen, zoals Kurt Eisner, zal ik laten zien in welke omstandigheden de revolutie in München begon en hoe die verliep. Dit hoofdstuk zal dan ook eindigen met de dood van Eisner, die eind februari werd neergeschoten toen de Vrijstaat eigenlijk alweer aan zijn einde was gekomen. Hiervoor baseer ik mij vooral op geschriften en toespraken van Eisner en andere deelnemers van de revolutie, daarnaast vul ik dit aan met secundaire literatuur over de Vrijstaat en Eisner.¹⁸

Het tweede hoofdstuk gaat verder na de dood van Eisner. Na de verkiezingen van januari 1919 was er een regering onder leiding van de SPD ontstaan. Maar deze regering werd na ongeveer een maand alweer vervangen, nadat er een staatsgreep werd gepleegd door een groep van socialisten en anarchisten. In een poging om de revolutie te redden werd er een Radenrepubliek opgericht in het begin van april 1919. Deze republiek, onder leiding van Ernst Toller, heeft maar kort bestaan. Want zeven dagen later vielen de troepen van de voormalige minister-president, Hoffmann, München binnen in een poging om de macht terug te krijgen na de staatsgreep. Deze aanval werd ternauwernood afgeslagen door het haastige opgezette Rode leger, waarna de communisten de macht overnamen. De focus in dit hoofdstuk ligt op het ontstaan van de Radenrepubliek, en de interne machtsstrijd tussen de anarchisten en communisten. In dit hoofdstuk staan de radicalisering en polarisatie centraal. Hierbij kijk ik vooral naar de leiders van beide groepen, Toller en Eugen Leviné, die het met elkaar oneens waren over hoe de Radenrepubliek eruit moest zien. Zo noemde Leviné de republiek onder

18 Beschikbaar op <http://www.kurt-eisner-werke.org/inhaltchron.html> en op <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/entity/118529706>

Toller een 'schijnrepubliek', en vond Toller Leviné op zijn beurt weer te extreem. Voor dit hoofdstuk gebruik ik onder meer de autobiografie van Toller.¹⁹ Verder gebruik ik toespraken en andere stukken geschreven door Leviné, en andere personen die betrokken waren bij de Radenrepubliek, zoals Erich Mühsam en Gustav Landauer.²⁰

Ten slotte zal ik in het derde en laatste hoofdstuk de ondergang van de Radenrepubliek behandelen. Hoofdzaak hierbij is het extreme geweld dat gebruikt werd bij het neerslaan van deze Republiek, van zowel de communisten als de Vrijkorpsen. Hierbij kijk ik vooral naar de Vrijkorpsen zelf, en daarnaast ook naar de 'rode terreur'. Wat waren de beweegredenen van de Vrijkorpsen en waarom werden mensen lid. Verder focus ik mij op de invloed die de Vrijkorpsen hadden op het radicaliseren van de maatschappij. De enorme populariteit van de Vrijkorpsen heeft een grote rol gespeeld in de radicalisering die plaatsvond in de samenleving. Hiervoor gebruik ik met name posters en aanplakbiljetten. De memoires die beschikbaar zijn, zijn vaak niet betrouwbaar. Meestal zijn ze jaren later gepubliceerd, en vaak tijdens het Derde Rijk. Daarnaast zijn ze vaak geschreven door prominente leden en leiders van de Vrijkorpsen, en niet door de 'gewone man'.²¹ Hoewel de posters, van zowel Vrijkorpsen als het Rode leger, weliswaar dienden als propaganda en dus zeer subjectief zijn, tonen ze wel aan wat er op dat moment speelde in de maatschappij, en wat de algemene leden dreef om lid te worden van de verschillende Vrijkorpsen.²² Aan de hand van deze posters en ooggetuigenverslagen onderzoek ik wat de beweegredenen waren om lid te worden, in hoeverre er grote verschillen waren tussen de, gepropageerde, doelen, en wie hebben bijgedragen aan het extreme geweld.

19 Ernst Toller, *Een jeugd in Duitsland. Memoirs 1893-1923* (Berlijn 1934) & Ernst Toller, *Briefe aus dem Gefängnis* (Amsterdam 1935).

20 Deze zijn verzameld in bijvoorbeeld Tankred Dorst, *Die Münchner Räterepublik. Zeugnisse und Kommentar* (Frankfurt am Main 1966) & Hansjörg Viesel, *Literaten an der Wand. Die München Räterepublik und die Schriftsteller* (Frankfurt am Main 1980). Daarnaast maak ik gebruik van ooggetuigenverslagen zoals bijvoorbeeld Victor Klemperer. *Zo zag de waarheid er op donderdag uit. Dagboek van een revolutie. 1919* (Amersfoort 2016).

21 Zie bijvoorbeeld Ernst Röhm, *Die Geschichte eines Hochverrätters* (Berlijn 1934) & Von Epp, *General Ritter Franz von Epp*. Beiden waren vooraanstaande leden binnen de NSDAP. Daarnaast waren de romans van Ernst von Salomon weliswaar enorm populair en gebaseerd op zijn ervaringen als lid van een Vrijkorps, maar waren ze wel fictief en geromantiseerd.

22 De posters zijn beschikbaar op <http://www.bayerische-landesbibliothek-online.de/flugblaetter-1919>. Hier staan honderden verschillende posters en pamfletten uit april en mei 1919, van zowel de Vrijkorpsen, als de communisten en het regeringsleger.

Hetzelfde doe ik voor de communisten. Wat waren de drijfkrachten achter het Rode leger, en wat waren hun redenen om strijdend ten onder te gaan en om gijzelaars te executeren?

Hoofdstuk 1

Historische Context

De Eerste Wereldoorlog bracht chaos en vernieling over heel Europa. Nadat de rookwolken van de oorlog waren opgetrokken zag de politiek van het continent er compleet anders uit. De oorlog bracht vier keizerrijken ten val, en deed verscheidene nieuwe landen ontstaan in Oost-Europa. Daarnaast ontstonden er in het vacuüm dat achterbleef na het wegvallen van de oude staten verscheidene nieuwe politieke experimenten. Met Rusland in 1917 natuurlijk als meest succesvolle voorbeeld, maar ook in bijvoorbeeld Finland en Hongarije werden er pogingen gedaan om een communistische staat op te richten.

De situatie in Duitsland was vergelijkbaar na het einde van de Eerste Wereldoorlog. De oorlog had aan meer dan drie miljoen mensen het leven gekost, en vanwege de zeeblokkade van de geallieerden ontstond er tijdens en vlak na de oorlog een ernstig tekort

aan levensmiddelen in Duitsland.²³ Na het verlies van de oorlog heerste er dan ook grote ontevredenheid in Duitsland. Het machtsvacuüm dat was ontstaan door de val van het keizerrijk en de ontevredenheid leidden tot de opkomst van grote extremen in de Duitse politiek. Aan de ene kant ontstonden er extreemlinkse groepen, terwijl daar tegenover extreemrechtse nationalistische groeperingen stonden. Het gevolg hiervan was dat in de jaren na de oorlog politiek geweld aan de orde van de dag was. Een van de uitingen van dit geweld waren verscheidene (pogingen tot) staatsgrepen, zoals bijvoorbeeld het ontstaan van de Vrijstaat Beieren op 8 november in München. In dit hoofdstuk schets ik de historische achtergrond van de Vrijstaat, en welke sociale en economische omstandigheden ertoe hebben bijgedragen dat deze republiek tot stand is gekomen.

Het begin van deze situatie ligt in de Novemberrevolutie aan het einde van de Eerste Wereldoorlog. Tegen het einde van 1918 was duidelijk geworden dat Duitsland de oorlog niet meer kon winnen, en dat een nederlaag onvermijdelijk was geworden. Keizer Wilhelm II had Max von Baden aangesteld als kanselier, met als taak om te onderhandelen over een vredesverdrag met de Amerikaanse president Woodrow Wilson, om wellicht een gunstige vrede te krijgen. Tijdens deze onderhandelingen werd de onrust in Beieren steeds groter.²⁴ Tijdens deze gesprekken, waarbij de U-bootcampagne een belangrijke rol speelde, werd door de admiraliteit op 24 oktober het bevel gegeven om een beslissende zeeslag met de Britse vloot te forceren.²⁵ Het grootste deel van de Duitse vloot had al een groot deel van de oorlog gedwongen aan wal gelegen in de Duitse havens, alleen de onderzeeboten van de Duitse marine konden actief meedoen in de oorlog. De ‘onbeperkte duikbotenoorlog’ van de Duitsers kende aanvankelijk veel succes tijdens de oorlog en was dan ook een belangrijk punt tijdens de onderhandelingen tussen Max von Baden en president Wilson. De Admiraliteit werd dan ook gedwongen om de duikbotenoorlog op te geven, ondanks protesten van de leiding van de marine. Door de vrijgekomen middelen zouden de onderzeeboten een beslissende aanval van de Duitse vloot op de Britse vloot kunnen ondersteunen. Het doel van de aanval was om de onderhandelingen van Von Baden tegen te werken, en om de eer van de Duitse marine te

23 Zie bijvoorbeeld Hirschfeld, *Enzyklopädie Ester Weltkrieg*, 15-31 en 272-281 voor informatie over de blokkades van de entente.

24 Wolfgang Zorn, *Bayerische Geschichte im 20. Jahrhundert. Von der Monarchie zum Bundesland*. (München 1986) 118.

25 Ibidem 119.

redden²⁶, door ten minste eervol ten onder te gaan.²⁷ De chef van de admiraliteit, Scheer, probeerde de vicekanselier Von Payer te overtuigen de onderhandelingen met Wilson af te breken, om met de gehele vloot een laatste aanval te beginnen. De kans dat de aanval succesvol zou zijn werd niet heel hoog ingeschat. De Britten en Amerikanen hadden een enorme meerderheid in de Noordzee, en de vloot van de Geallieerden had ook nog eens veel meer ervaring dan de Duitse vloot.²⁸

De matrozen zagen zelf ook in dat deze aanval een zelfmoordmissie zou zijn en dus kwamen ze in opstand. Voordat deze aanval uitgevoerd kon worden werd er tegen dit bevel geprotesteerd door de matrozen van de marine. Veel mariniers weigerden terug te keren naar hun schepen na verlof, en nadat de autoriteiten hardhandig optraden verspreidde de onrust zich naar andere schepen. Nadat duidelijk werd dat de matrozen niet zouden meewerken, en om een escalatie te voorkomen, blies admiraal Hipper op 30 oktober de plannen af. Dit mocht niet baten, twee dagen later probeerden matrozen in Kiel hun collega's en vrienden vrij te krijgen, nadat ze gevangen waren gezet in verband met de muiterij en de protesten. Deze protesten werden grootschaliger en het leger opende het vuur op de demonstranten, waardoor er zeven demonstranten omkwamen.²⁹ Na dit bloedbad ontbrandde de muiterij pas echt. De matrozen kwamen nu in opstand, en zowel Kiel als Wilhelmshaven kwam onder de controle van de matrozen. De gebeurtenissen in Kiel en Wilhelmshaven verspreidde zich over Duitsland doordat soldaten en matrozen naar andere Duitse steden gingen en soldaten- en arbeidersraden vormden. De muiterij in Kiel was het begin van de Novemberrevolutie, waarna de revolutie zich verspreidde over Duitsland, waaronder Beieren.

De situatie in München en Beieren was vergelijkbaar met de rest van Duitsland. Niet alleen was er een tekort aan levensmiddelen, ook was er sprake van een ernstige griep epidemie in München, wat de onrust alleen maar deed vergroten. Verder was er een enorm tekort aan geld, en dus besloot de regering 10 miljoen mark te drukken waardoor de

26 Leonidas E. Hill, 'Signal zur Konterrevolution? Der Plan zum letzten Vorstoß der deutschen Hochseeflotte am 30. Oktober 1918', *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 36, 1 (1988) 113-131, aldaar 113.

27 Ulrich Kluge, *Soldatenräte und Revolution. Studien zur Militärpolitik in Deutschland 1918/19*, (Göttingen 1975) 32.

28 Hill, 'Signal zur Konterrevolution?' 119-120.

29 Ibidem 121.

inflatie nog verder toenam.³⁰ Levensmiddelen namen enorm toe in prijs, in december 1915 waren ze al 40% duurder dan voor de oorlog. Hierdoor nam het hamsteren en plunderen van goederen toe en werd er meer gehandeld op de zwarte markt, terwijl de regering niet bij machte was om dit tegen te gaan.³¹ Verder was ruim 13% van de Beierse bevolking in militaire dienst aan het einde van de oorlog. Van deze 900.000 man kwamen er bijna 180.000 om het leven, waardoor de impact van de oorlog op de bevolking enorm was.³²

De onrust in Beieren werd alleen maar vergroot doordat het Beiers particularisme toenam. Pruisen was zeer impopulair, en het militarisme werd dan ook gezien als een van de hoofdoorzaken van de oorlog.³³ Daarnaast vond men dat de oorlog werd gevochten voor Pruisische belangen en dat de rest van Duitsland eigenlijk werd meegenomen in de oorlog. Men had het gevoel dat de Beierse regering en het koningshuis de belangen verdedigden van Pruisen, en niet van het eigen Beierse volk. Hierdoor werd de roep om een onafhankelijke Beierse staat groter.³⁴ De protesten waren daarom net zo goed een roep om vrede als een protest tegen de economische situatie, ook al zou Kurt Eisner later zeggen dat de revolutie niet was ontstaan vanwege de grote tekorten die er bestonden. Volgens Eisner was het een revolutie die ontstond vanwege ideologische redenen, tegen het oude systeem, het koningshuis en de adel.³⁵ In werkelijkheid was er een roep om vrede, en om een economisch herstel. De bevolking was de oorlog zat, en wilde haar leven weer oppakken. Natuurlijk kregen de Pruisen en de Keizer voornamelijk de schuld, maar er was geen roep om democratisering en het afschaffen van het *ancien régime*, zoals Eisner wel beweerde.³⁶ Van de 60.000 mensen die meeliepen in de demonstratie tegen de oorlog, deden uiteindelijk maar 2000 mensen mee met de staatsgreep, die lid waren van de USPD, en ook de SPD werd buiten

30 Zorn, *Bayerische Geschichte*, 118.

31 Ibidem 156 & 167.

32 Ibidem 108 & 141.

33 Karl-Ludwig Ay, *Die Entstehung einer Revolution. Die Volkstimmung in Bayern während des Ersten Weltkrieges*. (München 1968) 134-136.

34 Allan Mitchell, *The Eisner regime and the Soviet republic*. (Princeton 1965) 24.

35 Tankred Dorst, *Die Münchner Räterepublik. Zeugnisse und Kommentar*. (Frankfurt am Main 1966) 38.

36 Ibidem.

de plannen gehouden van de USPD. Voor Eisner en de USPD kan de reden voor de opstand ideologisch zijn geweest, maar de demonstratie werd georganiseerd als mars voor de vrede. Verder was het draagvlak voor de plannen van Eisner niet groot, zelfs de SPD, die veel meer leden had, werd buiten de plannen van de USPD gehouden. De USPD had maar een klein draagvlak binnen München, zeker vergeleken met de SPD.³⁷

De USPD en de SPD wilden graag terugkeren naar de liberale ideeën van 1848, en verlangden naar het afschaffen van het koningshuis. Door de noodsituatie in München, en door de nieuwsberichten en geruchten die binnenkwamen over Kiel en Wilhelmshaven, organiseerden zij een demonstratie tegen de oorlog, het koningshuis, en deden ze een roep om vrede. Voor Eisner was de parlementaire democratie niet goed genoeg, voor hem was de directe deelname van het volk noodzakelijk. In zijn boek *Die Neue Zeit* schrijft hij: ‘Wir verstehen unter Demokratie nicht, dass alle paar Jahre alle bürger das Wahlrecht anüben und die Welt regieren mit neue Ministern und neuen Parlament (...) Wir versuchen auch eine neue form der Demokratie zu entwickeln. Wir wollen die ständige Mitarbeit alle Schaffenden in Stadt und Land.’³⁸ Voort Eisner was het doel om de massa te betrekken bij de politiek. ‘Wir wollen die bisherigen Organisationen parlamentarisieren. Neben den beratenden Arbeiter-, Soldaten-, und Bauernräten, die die Richtung des neuen Staates sowohl im Volk wie im Parlament, wie in der Regierung anzeigen müssen, wollen wir der Gesamtheit der Bevölkerung die Möglichkeit und die Gewähr geben, ihre Interessen durch zuführen. (...) Die auf diese Weise verbürgte tätige Demokratisierung des ganzen Volkes muss in den wirtschaftlichen, sozialen, und kulturellen Reformen ihr praktischen Ergebnis finden.’³⁹

De roep om vrede werd pas echt groot nadat duidelijk werd dat Duitsland de oorlog zou gaan verliezen. Na het mislukte lenteoffensief van 1918, en de succesvolle tegenaanval van de geallieerden daaropvolgend, werd duidelijk dat het onmogelijk was geworden om de oorlog voort te zetten en dat een nederlaag aanstaande was. Nadat andere bondgenoten van Duitsland zoals Bulgarije, het Ottomaanse rijk, en Oostenrijk-Hongarije zich overgaven kwam de nederlaag voor Duitsland niet alleen nog dichterbij, maar werd de situatie bedreigend voor de inwoners van Beieren. Nu lagen ook de zuid- en oostflank open van

37 Bernhard Grau, *Kurt Eisner 1867-1919. Eine Biografie*, (München 2001) 345.

38 Kurt Eisner, *Die Neue Zeit*, (München 1919) 33.

39 Ibidem, 24.

Duitsland, waardoor Beieren en München direct bedreigd werden.⁴⁰ De angst nam hierdoor alleen maar toe, waardoor alle concessies die de regering en het huis Wittelsbach deden niet goed genoeg waren, en te laat kwamen.⁴¹ Er zouden al eerder constitutionele hervormingen komen, maar die werden uitgesteld vanwege het uitbreken van de oorlog, en later door grootschalige stakingen. Maar in november 1918 was de situatie zo penibel dat het noodzakelijk was om concessies te doen. Helaas voor de regering en het koningshuis kwamen deze te laat.

Door de berichten vanuit Noord-Duitsland en het verdwijnen van Oostenrijk-Hongarije als bondgenoot, ontstonden er geruchten dat net als in Kiel, de soldaten in Beieren op een soortgelijke zelfmoordmissie konden worden gestuurd, met als doel de eer te redden van het Beierse leger.⁴² Ongeacht of deze geruchten klopten, nam de onrust toe onder de soldaten. Dit werd alleen maar erger toen veel Duitse matrozen vanuit Oostenrijk door München kwamen op weg naar huis. En dus werd er precies één jaar na de Oktoberrevolutie in Rusland, op 7 november, een demonstratie georganiseerd, door de USPD en de SPD samen. Het zou een demonstratie tegen de oorlog worden, en een roep om vrede. Hoewel de SPD en USPD grote ideologische verschillen hadden, en er veel onenigheid was over de vraag wat er moest gebeuren na de oorlog, werkten de beide partijen wel samen bij deze demonstratie. De USPD wilde een republiek en was duidelijk tegen een monarchie, terwijl de SPD een voorstander was van een constitutionele monarchie. Daarnaast was de SPD niet tegen de oorlog in het algemeen, terwijl Eisner een pacifist was en een tegenstander van de oorlog.⁴³ Hierdoor ontstond er een breuk tussen de twee partijen, die tijdelijk werd hersteld voor een gemeenschappelijk doel, namelijk de vrede.

Tussen de 40.000 en 60.000 mensen liepen mee in de demonstratie. Van tevoren was de politie al gewaarschuwd en werden er wegversperringen en barricades opgericht, en werden er machinegeweren geplaatst en gericht op de menigte, ondanks het feit dat de SPD en USPD uitgesproken hadden dat het een vreedzame en geweldloze demonstratie zou moeten

40 Mitchell, *The Eisner regime*, 34.

41 Ibidem 85.

42 Zorn, *Bayerische Geschichte*, 123.

43 Mitchell, *The Eisner Regime*, 80 & 87-88.

zijn.⁴⁴ Tijdens de demonstratie liep een klein deel van de demonstranten, onder leiding van de voorzitter van de USPD Kurt Eisner, weg van de groep en ging op weg naar het paleis van de koning. Deze groep bestond vooral uit leden van de USPD en de soldaten die op dat moment in München waren.⁴⁵ Deze groep bestond uit ongeveer 2000 mensen, een klein deel dus maar van het totaal aantal demonstranten. Ze bestormden verschillende barakken om wapens te krijgen, om vervolgens richting het paleis van de koning te lopen. De soldaten die de stad moesten beschermen, en de soldaten in de barakken deden geen poging om de demonstranten tegen te houden. Naast het feit dat er al genoeg mensen waren gestorven in de oorlog en ze oorlogsmoe waren, bestond de groep demonstranten ook voor een groot deel uit medesoldaten en weigerden ze daar op te schieten.⁴⁶ Verder waren een groot deel van de politieagenten en soldaten het met de USPD eens, waardoor sommigen zich zelfs aansloten bij de groep.⁴⁷ Ondanks de geweldloze boodschap en bedoelingen van Eisner vonden ze dat er nu gehandeld moest worden, en er een volksregering moest komen, desnoods met geweld. Vandaar dat eerst de barakken en wapendepots werden overgenomen, om eventuele tegenstand te voorkomen.⁴⁸

Doordat de soldaten geen tegenstand boden ging de staatsgreep relatief eenvoudig. Uiteindelijk werd er bijna geen schot gelost tijdens de demonstratie, en op enkele kleine schermutselingen na vielen er geen doden en gewonden.⁴⁹ In de nacht van 7 op 8 november werd in het paleis van de koning de volksrepubliek uitgeroepen. Koning Ludwig III en zijn familie waren in de avond al gevlucht uit München. Ondanks de onenigheid tussen de SPD en de USPD besloten ze samen te werken in de nieuwe regering. De arbeiders- en soldatenraden kozen Eisner als president. Hoewel de SPD niet instemde met de staatsgreep, en de afschaffing van de monarchie, was dit een kans voor de SPD om te regeren. De USPD had de SPD nodig om te regeren, de USPD had te weinig leden en volgelingen om effectief een regering te kunnen vormen.⁵⁰ Daarnaast bracht de SPD ook legitimiteit met zich mee, in de

44 Zorn, *Bayerische Geschichte*, 124.

45 Ibidem 126.

46 Ibidem 127.

47 Mitchell, *The Eisner Regime*, 96-97.

48 Karl-Ludwig Ay, *Die Entstehung einer Revolution*, 205.

49 Mitchell, *The Eisner Regime*, 103.

vorm van traditie en geschiedenis, aangezien de USPD pas in 1917 was opgericht.⁵¹ Vandaar dat Eisner de voorzitter van de SPD, Erhard Auer, benaderde om samen te regeren.

De nieuwe regering:

De nieuwe regering begon met het oprichten van verschillende raden, zoals de arbeiders en soldatenraden. Deze zouden de hoekstenen van de democratie moeten worden. Het doel was om de massa te ontwikkelen en te betrekken bij de democratie.⁵² Eisner wilde democratisering van onderen invoeren door de bevolking te betrekken bij de beslissingen.⁵³ In een proclamatie schreef Eisner dat het de taak was om het land te herbouwen na lange jaren van vernietiging, en dat er een definitieve representatie van volk werd gerealiseerd in de vorm van de arbeiders-, soldaten-, en boerenraden, die de hoogste autoriteit en de wetgevende macht zouden hebben.⁵⁴ De raden verleenden hun naam aan het Russische voorbeeld, maar leken daar qua inhoud niet op. De bevolking moest leren zichzelf te leiden. Tijdens de eerste zitting van de Arbeiterrat zei Eisner het volgende over de Raden: 'In diesen Räten soll nun versucht werden, die unmittelbare Politisierung der Massen durchzuführen. Die Arbeiterräte sollen das Proletariat unmittelbar politisieren und zur Mitarbeit an der Gesamtheit heranziehen. (...) Der Gegensatz zwischen Führer und Massen, der bisher uns beherrscht hat, soll verschwinden. Jeder soll lernen, selbst ein Führer zu sein. Das ist die große Erziehungsarbeit, die diese Räte leisten müssen. Und wenn jeder dann ein Glied der Gesellschaft geworden ist, das fähig ist, mitzuarbeiten an den Aufgaben der Gesamtheit, dann ist jene Vorbedingung erfüllt, die den Sozialismus ermöglicht.'⁵⁵ Daarnaast moesten de Raden het openbare leven en de politiek controleren. ' Sie sollen Aufsichtsorgane des gesamten öffentlichen Lebens des Bezirkes, in dem sie eingesetzt sind, sein. Sie sollen das öffentliche

50 Grau, *Kurt Eisner*, 366.

51 Zorn, *Bayerische Geschichte*, 132.

52 Dit komt uit een toespraak van Eisner voor de oprichting van de Arbeiders- en Soldatenraden op 30 november 1918, geciteerd in Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 34.

53 Karl Bosl ed., *Bayern im Umbruch. Die Revolution von 1918, ihre Voraussetzungen, ihr Verlauf und ihre Folgen*, (München 1969) 418.

54 De gehele proclamatie staat afgebeeld in Mitchell, *The Eisner Regime*, 101.

55 Toespraak Eisner voor de Arbeiterrat in München op 5-12-1919. Beschikbaar op <http://www.kurt-eisner-werke.org/IV078.html>.

Leben kontrollieren, sie sollen sich mir der Tätigkeit der Regierung und auch der Selbstverwaltung beschäftigen, nicht als Exekutivorgane, aber als Kontrollorgane, als kritische Organe, kurz, das gesamte öffentliche, politische und soziale Leben soll in seiner ganzen Öffentlichkeit erörtert und kritisiert werden.’⁵⁶ Het parlement mocht blijven bestaan, maar zou gecontroleerd worden door de Raden, en dus door het volk zelf.

Nadat de republiek werd opgericht probeerde Eisner zo snel mogelijk de republiek te legitimeren. Een van de manieren waarop hij dit deed was door erkend te worden door buitenlandse mogendheden. Met de erkenning van de geallieerde landen zou de positie van de Volksrepubliek sterker worden. Zo zocht hij contact met de Amerikaanse president Wilson, en afgevaardigden van Frankrijk en Engeland. Door de schuld van de Eerste Wereldoorlog bij Duitsland te leggen, en dan met name bij Pruisen en de keizer, probeerde hij een goede relatie op te bouwen met de geallieerde landen. Daardoor hoopte hij ook op een gunstige vrede voor Beieren, waarin zou worden erkend dat Pruisen de rest van Duitsland had meegesleept in deze oorlog, en dat Beieren en de socialisten zich hadden verzet tegen dit Pruisisch militarisme.⁵⁷ De personen die verantwoordelijk waren voor de vier jaren van oorlog, en de ontelbare doden moesten volgens Eisner verantwoordelijk worden gehouden.⁵⁸ Verder probeerde hij samenwerking te creëren tussen Duitsland en Frankrijk. Helaas voor Eisner mislukten deze pogingen, en werden er geen concessies gedaan tijdens de vredesonderhandelingen aan Beieren en de volksrepubliek. De geallieerden landen zoals Frankrijk wilden niet samenwerken met Beieren, of met socialisten zoals Eisner.⁵⁹

Veel van de beloftes en pogingen van Eisner en de USPD mislukten. De Raden kwamen moeizaam tot stand, en het politiseren van de bevolking bleef uit. Het oude bestuur bleef praktisch intact, dit kwam met name doordat de USPD niet de bureaucratie in een keer kon vervangen omdat ze te weinig leden hadden.⁶⁰ Verder waren de raden helemaal niet zo democratisch als Eisner beweerde. Als ze het doel hadden om de samenleving politiek te engageren en te democratiseren, dan is het vreemd dat de raden zelf niet democratisch

56 Ibidem.

57 Mitchell, *The Eisner Regime*, 106 & 126.

58 Grau, *Kurt Eisner*, 348.

59 Bosl, *Bayern im Umbruch*, 410-411.

60 Mitchell, *The Eisner Regime*, 118.

gekozen werden. Verder was er een gebrek aan communicatie tussen de raden en de USPD. Er bestond geen overkoepelend beleid, en er was nauwelijks leiding en informatie vanuit München.⁶¹ Dit alles zorgde ervoor dat er frictie ontstond tussen de USPD en de SPD. Naast het feit dat de coalitie tussen de twee partijen al niet heel sterk was vanwege onderlinge verschillen, kreeg de SPD ook steeds meer kritiek op het beleid van de USPD. Zo vonden ze dat Eisner te veel functies en verantwoordelijkheden had, en dat er dictatoriaal geregeerd werd.⁶² De gedwongen samenwerking tussen de SPD en de USPD zorgde er ook voor dat er niet veel terecht kwam van de ideeën van Eisner.⁶³

Kritiek op de USPD werd ook heviger vanuit de samenleving. De revolutie was voornamelijk ontstaan en gesteund vanuit een economisch standpunt. Maar na november 1918 werd de economische situatie alleen maar erger. Dit was niet alleen de schuld van de USPD, maar er werd te weinig tegen de economische malaise opgetreden. Vóór de oorlog was er nauwelijks industrie in München, dit veranderde pas toen de oorlog uitbrak en er veel industrie nodig was om de oorlogsmachine te ondersteunen. Dit had als gevolg dat veel van de industrie in München overbodig was geworden toen de oorlog was afgelopen en zeker nadat het leger van Duitsland werd beperkt en ontwapend. Hierdoor werd de werkloosheid, die toch al hoog was, alleen maar erger.⁶⁴ Deze grote werkloosheid ging gepaard met het uitbreiden van de uitkeringen voor werklozen. Het aantal werklozen ging tussen januari en februari omhoog van ongeveer 13.000 naar 40.000, en dus ging in die periode het bedrag dat de staat moest betalen aan uitkeringen omhoog van 300.000 mark naar 1.500.000 mark per week.⁶⁵ Het aantal werklozen nam toe door de enorme overbevolking in München en de demobilisatie. Ruim 50.000 soldaten waren gestationeerd in München na afloop van de oorlog.⁶⁶ Al deze mannen zochten naar werk, en hadden niks te doen totdat de demobilisatie voltooid was. Samen met de enorme inflatie en de slechte economische toestand kwam dit de

⁶¹ Ibidem 158.

⁶² Ibid. 126 & 166.

⁶³ Grau, *Kurt Eisner*, 374.

⁶⁴ Mitchell, *The Eisner Regime*, 22 & Ay, *Die Entstehung einer Revolution*, 208.

⁶⁵ Ay, *Die Entstehung einer Revolution*, 239-240.

⁶⁶ Bosl, *Bayern in Umbruch*, 476-479.

nieuwe regering op grote kritiek te staan, en ontstonden er tekorten op voedsel, werk, en woningen.

In deze periode nam de polarisatie in Duitsland en Beieren alleen maar toe. Delen van de bevolking protesteerden tegen de beslissingen van de USPD, en daarnaast waren veel partijen tegen de afschaffing van de monarchie. Het koningshuis was nog altijd zeer populair onder een groot deel van de bevolking en het afschaffen van het koningshuis was dan ook een controversiële maatregel. Daarnaast werd de communistische partij opgericht in januari 1919, waardoor er een nog grotere polarisatie binnen de maatschappij ontstond. Ondanks de polarisatie en toename van geweld in de samenleving was Eisner nog steeds overtuigd van zijn pacifistische ideologie. Hij was gematigd en wilde de radicale elementen uit de maatschappij halen.⁶⁷ Hij uitte dan ook kritiek op Max Levien, een lid van de KPD, en waarschuwde voor de invloed van het Russische bolsjewisme. Hij wilde een situatie zoals in Rusland in 1917 voorkomen.⁶⁸ Hij was een pacifist en toen aanhangers van hem demonstreerden en daarbij geweld gebruikten sprak hij hen persoonlijk toe. Hij was een groot tegenstander van de oorlog, en wilde dan ook zo veel mogelijk geweld vermijden. Gezien het pacifisme van Eisner is het dan ook niet geheel opmerkelijk dat de revolutie in november 1918 in München zonder enig bloedvergieten verliep, hoewel in de rest van Duitsland en bijvoorbeeld Berlijn er wel relatief veel werd gevochten, of bijvoorbeeld tijdens het neerslaan van de Radenrepubliek in München, enkele maanden later.

De KPD en de USPD hadden ook al onenigheden. Zeker omdat het socialiseren van de economie, het in handen brengen van de productiefactoren van de arbeiders, wat Eisner en de USPD wel wilden en hadden beloofd, niet werd doorgevoerd. Volgens hen was het onmogelijk om het productieproces, vlak na de oorlog te socialiseren.⁶⁹ Verder had het socialiseren volgens Eisner geen zin, voordat de massa de nieuwe denkbeelden had overgenomen. Hij was ervan overtuigd dat de overgang van een monarchie naar socialisme niet direct mogelijk was, en het een langer proces moest zijn.⁷⁰ Daarnaast was het niet mogelijk om deze nieuwe ideeën door te voeren vanwege de concessies die Eisner moest

⁶⁷ Ibidem 408.

⁶⁸ Ibid. 418.

⁶⁹ Grau, *Kurt Eisner*, 383.

⁷⁰ Ibidem.

maken aan de SPD. De verschillen tussen de USPD en de KPD leidden er ook toe dat er meer radicale ideeën ontstonden die de raden probeerden te beïnvloeden.⁷¹

De kritiek van verschillende kanten leidde er uiteindelijk toe dat tijdens de verkiezingen begin januari de USPD keihard werd afgestraft. Binnen München kreeg de partij nog bijna 5% van de stemmen, maar daarbuiten ongeveer slechts 2.5% van de stemmen.⁷² Terwijl de SPD de op één na grootste partij werd, met bijna 33% van de stemmen. Alle doelen die de USPD had gesteld, werden niet gehaald. De economie bleef verslechteren, de raden deden hun werk niet, en er kwam geen steun vanuit het buitenland. Na de verkiezingen bleef de SPD in een coalitie met de USPD, en Eisner bleef minister-president van de Vrijstaat. De SPD kreeg het niet voor elkaar om een andere coalitie te vormen, en werd gedwongen om wederom samen te werken met de USPD. Hoewel binnen München deze coalitie een meerderheid had, was dit niet het geval in geheel Beieren. Ditmaal had de SPD wel de overhand in de coalitie, en het werd al snel duidelijk dat de raden in dit bestuur steeds minder macht kregen, en dat het parlement weer soeverein zou zijn. Hierdoor leek het erop dat de rol van Eisner uitgespeeld was.⁷³

Het feit dat Eisner minister-president bleef nadat hij de verkiezingen zo hard had verloren deed de situatie in München geen goed. Er waren veel plunderingen en rellen in deze periode, en was er zelfs een kleine poging tot een staatsgreep op 19 februari door matrozen met het doel om Eisner van zijn positie te verwijderen.⁷⁴ Enkele dagen later gaf Eisner zijn nederlaag toe, en wilde hij zijn ontslag indienen. Op 21 februari zou het parlement weer zijn geopend, toen onderweg Eisner op straat werd neergeschoten door een extreemrechtse ex-officier uit het leger. Deze Anton Graf von Arco auf Valley was pas 22 jaar toen hij Eisner neerschoot. Hij was van adel, en had gediend in de Eerste Wereldoorlog.⁷⁵ Na zijn terugkomst van het front ontwikkelde hij nationalistische en antisemitische denkbeelden, en historici gaan ervan uit dat hij Eisner neerschoot om indruk te maken op de Thule-Gesellschaft, die hem niet

71 Mitchell, *The Eisner regime*, 246-248.

72 Ibidem, 217.

73 Ibidem, 230.

74 Zorn, *Bayerische Geschichte*, 170.

75 Ibidem, 171.

toeliet vanwege zijn joodse afkomst.⁷⁶ Na de daad werd hij onmiddellijk gearresteerd, en later veroordeeld tot de dood. Dit vonnis werd later veranderd in vijf jaar gevangenschap, en in zijn latere leven zou hij worden gezien als held en als voorbeeld door de NSDAP.⁷⁷ De moord op Eisner was een teken van de groeiende reactie van extreemrechts op het socialisme en communisme. Diezelfde avond werd ook de leider van de SPD, Erhard Auer, samen met enkele andere leden van de SPD neergeschoten. Ditmaal niet door een extreemrechtse officier, maar door een lid van de USPD, die vond dat Auer Eisner had verraden.⁷⁸ Hoewel Auer het wel overleefde was het duidelijk dat er nieuwe radicale en gewelddadige elementen in de maatschappij waren ontstaan.

⁷⁶ Mitchell, *The Eisner Regime*, 272.

⁷⁷ Zorn, *Bayerische Geschichte*, 140.

⁷⁸ Ibidem, 173.

Hoofdstuk 2

Het ontstaan en de interne problemen van de Radenrepubliek

In de maanden na de moord op Kurt Eisner, eind februari 1919, nam de chaos in München alleen maar toe. In dit hoofdstuk wordt getoond hoe in deze chaos de Radenrepubliek tot stand kwam, hoe deze republiek veranderde in een tijdsbestek van enkele weken, en welke groepen in het tot stand brengen en de verandering van de republiek een rol speelden. Nadat de SPD de verkiezingen van januari won, waren er nog steeds andere linkse groepen die invloed uitoefenden, zoals de USPD, de anarchisten, en de communisten. In de maanden na de novemberrevolutie namen de onenigheden en ideologische verschillen in de samenleving toe, en dit uitte zich in bijvoorbeeld de onderlinge steun van aanhangers van Eisner, anarchisten, en communisten voor een Radenrepubliek tegen de SPD.

Nadat de SPD de verkiezingen van 12 januari overtuigend won, wist ze niet effectief de macht over te nemen in de Landdag. Zowel binnen als buiten de politiek namen na de verkiezingen de meningsverschillen toe. Niet alleen rechts-extremisten radicaliseerden in deze periode. Sinds de moord op Eisner begonnen steeds meer leden en arbeiders van de SPD over te stappen naar de USPD. Veel mensen gaven de SPD de schuld van de moord op Eisner.⁷⁹ De moord op Eisner was niet de enige aanslag die dag. Diezelfde avond werd er een aanslag gepleegd op de leider van de SPD, Erhard Auer. Deze aanslag werd gepleegd door Alois Lindner, een linksradicaal die Auer beschuldigde medeplichtig te zijn aan de moord op Eisner.⁸⁰ Aangezien de USPD slechts 2.5% van de stemmen kreeg bij de verkiezingen is het redelijk opmerkelijk dat er zo werd gereageerd op de moord van Eisner. Ondanks de impopulariteit van Eisner tijdens de verkiezingen kreeg hij na zijn dood een soort martelaarsstatus, en werd hij na zijn dood door sommige inwoners op een veel positievere manier gezien.⁸¹ Als reactie op de moord op Eisner ontstonden er allerlei verschillende demonstraties in heel Beieren. Deze demonstraties riepen om het uitroepen van een Radenrepubliek, en om de revolutie van Eisner te redden.⁸² Om een nieuwe revolutie, of zelfs

⁷⁹ Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 276.

⁸⁰ Zorn, *Geschichtes Bayern*, 146.

⁸¹ Hans Beyer, *Von der Novemberrevolution zur Räterepublik in München* (Berlijn 1957) 44.

⁸² Erich Mühsam, *Von Eisner bis Leviné. Die Entstehung der bayerischen Raeterepublik* (Berlin 1929) 27-29.

een burgeroorlog, te voorkomen besloot de SPD wederom samen te werken met de USPD. Beide partijen waren ontevreden over de vorige coalitie, maar dit was een poging van de sociaaldemocraten om kiezers terug te winnen, en voor de USPD was dit een kans om aan de macht te blijven.⁸³

Toen er op 17 maart 1919 een regering werd gevormd, met de SPD'er Hoffmann aan het hoofd, werd duidelijk dat men nog steeds geen idee had hoe de revolutie nou eigenlijk doorgezet moest worden. Elke groepering had andere ideeën over wie daadwerkelijk de macht moest hebben, en wat de rol van de raden in de nieuwe republiek zou moeten zijn. Kurt Eisner en de USPD waren van mening geweest dat de Boerenraden en de Arbeiders- en Soldatenraden de rol moesten hebben van controleurs, die het parlement in toom moesten houden. Hierbij zou het volk een belangrijke rol spelen, en direct invloed hebben op de politiek. De SPD daarentegen wilde eigenlijk niets van de raden weten, en het liefst verder gaan met het parlement zonder de raden te gebruiken. Hier tegenover stonden weer de denkbeelden van de communisten die juist alle macht aan de raden wilden geven, en het gehele parlement wilden afschaffen.⁸⁴

Deze meningsverschillen tussen alle linkse groepen leidden ertoe dat er onvoldoende steun was voor de regering Hoffmann. Tussen alle radicale stromingen was de SPD redelijk centraal, ze probeerde een balans te vinden tussen links en rechts. Toen dit mislukte na de dood van Eisner vanwege de grote onderlinge verschillen in ideologie, was het ook onmogelijk voor de regering om iets concreets voor elkaar te krijgen.⁸⁵ De SPD joeg de andere linkse partijen ook tegen zich in het harnas door verder te gaan met het kapitalistische systeem. Volgens hen was de socialisatie van de productiemiddelen onnodig, en moesten ze verder werken in het huidige, kapitalistische systeem. Verder weigerden ze het proletariaat te bewapenen en een militie op te zetten. Dit waren allemaal socialistische idealen van zowel de USPD als de KPD, die werden genegeerd door de SPD. Deze maatregelen speelden de KPD in de kaart. De communisten werden steeds populairder en maakten in hun propaganda handig gebruik van het falen van de regering. Ze betichtte de SPD ervan het volk in de steek te hebben gelaten en dat ze hun revolutionaire idealen hadden verraden.⁸⁶ In de *Münchner Rote Fahne*, het lokale dagblad van de KPD die vanaf midden januari werd uitgegeven, werd de

83 Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 56-58.

84 Ibid. 49.

85 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 286.

situatie in Rusland en Hongarije getoond, en werd er opgeroepen tot het opzetten van een soortgelijke Radenrepubliek.⁸⁷ Dankzij dit soort propaganda begon de bevolking, en in het bijzonder de arbeiders en werklozen in München, verder te radicaliseren.⁸⁸ Erich Mühsam schreef: ‘Die Hauptsorge der Regierung Hoffmann war, die eigene Position gegen die immer schärfer zur revolutionären Aktion drängenden Massen zu festigen.’⁸⁹ De steun voor de KPD bleef echter bij een kleine minderheid. Hoewel de KPD sterk gegroeid was sinds de oprichting in januari 1919, bestond het nog steeds maar uit een klein aantal die hier lid van was. De partij deed niet mee met de verkiezingen van twaalf januari, en in maart had de KPD slechts enkele duizenden leden.⁹⁰

De situatie buiten Beieren zorgde ervoor dat de situatie nog penibeler werd. Hongarije was sinds 21 maart een communistische staat, en in Oostenrijk werd er ook een poging gedaan om een radenrepubliek op te zetten, terwijl in Rusland de communisten een bloedige burgeroorlog vochten. Dit gaf de communisten in München de hoop op een centraal Europees communistisch blok dat zich kon afzetten tegen Berlijn en het kapitalistische westen. Met name het Russische en Hongaarse voorbeeld waren erg populair onder de communisten en een deel van de bevolking.⁹¹ Met name onder intellectuelen waren deze voorbeelden erg populair.⁹² Mühsam schreef hierover: ‘Am 21. März schlug die Nachricht von der Ausrufung der Räterepublik in Ungarn wie eine Bombe ein. Die Begeisterung des Proletariats war überschwänglich. Der Name Béla Kun wurde neben denen Lenins und Trotskys zum Kampfruf für die Massen. Die Versammlungsredner fanden mit dem Appell zur Nacheiferung

86 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 86-87.

87 Friedbert Mühldorfer, *Münchner Rote Fahne*, 1919, publieert am 06.03.2007; in: Historisches Lexikon Bayerns, URL: <[http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Münchner Rote Fahne, 1919](http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Münchner_Rote_Fahne,1919)> (30.10.2017)

88 Mühsam, *Von Eisner bis Leviné*, 45.

89 Ibidem 32.

90 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 308.

91 Hansjörg Viesel, *Literaten an der Wand. Die München Räterepublik und die Schriftsteller* (Frankfurt am Main 1980) 548.

92 Victor Klemperer, *Zo zag de waarheid er op donderdag uit. Dagboek van een revolutie 1919* (Amersfoort 2016) 125.

des ungarischen Beispiels jubelnde Zustimmung.⁹³ Daarnaast begon de regering in Berlijn steeds meer te centraliseren en probeerde zij de autonomie van de deelstaten te verminderen. Katholieken gaven Hoffmann hiervan de schuld en vonden dat hij zich overgaf aan het ‘protestante en Pruisische noorden’.⁹⁴ Hierdoor verloor de regering nog meer steun en legitimiteit onder de bevolking. De katholieke partij, de BVP, was zelfs de grootste partij geworden bij de verkiezingen met 35% van de stemmen.⁹⁵ Het is dan ook niet verwonderlijk dat er grote onenigheid bestond onder de bevolking, zeker gezien de economische situatie, die nog steeds niet aan het verbeteren was. De torenhoge inflatie, gepaard met de enorme werkloosheid en grote tekorten aan levensmiddelen zorgden voor dagelijkse protesten. De ineffectiviteit van de regering om deze problemen op te lossen gaf deze protesten alleen maar extra kracht.

De Arbeiders- en Soldatenraden besloten het heft in eigen handen te nemen nadat de situatie niet veranderde. Volgens hen werd er door de regering veel gepraat, maar niets uitgevoerd. Nadat de SPD met een grote meerderheid tegen het besluit van het uitroepen van een Radenrepubliek stemde, werd er begin april 1919 door een fractie binnen de SPD samen met anarchisten in Augsburg besloten om een Radenrepubliek uit te roepen, naar Hongaars voorbeeld.⁹⁶ Op het moment dat deze delegatie naar München ging om dit in werking te stellen, was de regering Hoffmann niet in München aanwezig. Hoffmann zelf was net naar Berlijn vertrokken, en dus was er niemand van de regering aanwezig om weerstand te bieden.⁹⁷ De polarisatie aan de politieke linkerkant wordt duidelijk aangetoond door het feit dat deze raden deel waren van de SPD, en het oneens waren met de koers die partij aan het varen was. Ook worden de chaos en ineffectiviteit van de regering aangetoond. Niemand wist wat er moest gebeuren, en grote delen van de regering waren niet in München aanwezig. Uiteindelijk werd er op 7 april door vertegenwoordigers van de SPD, USPD, en de raden het besluit genomen om een Radenrepubliek uit te roepen. De regering van Hoffmann vluchtte naar Bamberg, in Noord-Beieren, waardoor Beieren feitelijk in twee delen werd opgedeeld

93 Mühsam, *Von Eisner bis Leviné*, 31.

94 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 295-297.

95 Ibidem 217.

96 Ernst Toller, *Een jeugd in Duitsland. Memoires 1893-1924* (Amsterdam 1934) 108.

97 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 301-303.

met de Donau als grens. Dit droeg alleen maar bij aan de polarisatie in de Beierse maatschappij, doordat de regering Hoffmann de controle verloor over het zuiden van Beieren.

Volgens Ernst Toller was het uitroepen van de Radenrepubliek een ultieme poging om de revolutie van Eisner te redden, maar was het gedoemd om te falen.⁹⁸ Dit is te zien aan de leiders die werden aangesteld van de republiek, maar ook aan het kleine draagvlak onder de bevolking. Minder dan 2000 mensen namen in de nacht van 7 op 8 april op ondemocratische wijze de macht over. De democratisch verkozen regering van Hoffmann werd verstoten door een kleine groep radicalen. Hoewel deze republiek in de naam van het volk was ontstaan, heeft het volk hier geen enkele invloed op gehad.⁹⁹ Verder werden er ministers gekozen die onbekwaam waren en die geen enkele ervaring hadden. Zo was Ernst Toller pas 26 jaar toen hij werd verkozen als president van de nieuwe republiek, en werd ene Dr. Lipp tot minister van buitenlandse zaken benoemd terwijl niemand wist wie hij was. Deze Dr. Lipp was een nogal opvallende persoon, zo beweerde hij de paus persoonlijk te kennen en regelmatig contact met hem had, en verklaarde hij Zwitserland de oorlog in de paar dagen dat hij minister was.¹⁰⁰ Uiteindelijk werd hij gedwongen om ontslag te nemen.

Het is dan ook niet opmerkelijk dat vrijwel meteen na het uitroepen van de Radenrepubliek de interne onenigheden weer begonnen. Zo weigerde de KPD de Radenrepubliek te erkennen, en noemde het de 'Schijnrepubliek'. De partij was in de maanden nadat het was opgericht enorm gegroeid maar er zat geen duidelijke lijn in. Dus daarom werd Eugen Leviné in januari 1919 vanuit Berlijn naar München gestuurd door Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht om de partij te hervormen en op één lijn te krijgen met de partij in Berlijn.¹⁰¹ Leviné was geboren in Rusland en had meegedaan aan de Russische revolutie van 1905, uiteindelijk wist hij vanuit gevangenschap te ontsnappen naar Duitsland waar hij lid werd van de KPD. In de tijd tussen de aankomst van Leviné in München en het uitroepen van de Radenrepubliek wist hij de lokale tak van de partij compleet te hervormen. Volgens hem was de partij uiterst zwak toen hij arriveerde, en begin april was de partij sterker

⁹⁸ Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 109.

⁹⁹ Max Gerstl, *Die Münchener Räte-Republik* (München 1919) 11.

¹⁰⁰ Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 88.

¹⁰¹ Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 65.

dan ooit.¹⁰² Veel gematigde elementen uit de partij werden verwijderd, en de partij werd gereorganiseerd in een radicalere partij die de idealen van het communisme aanhing. Leviné en de KPD uitten hevige kritiek op de republiek en het beleid van Toller. Volgens hen moest de Radenrepubliek uitgeroepen worden van onder af. Het proletariaat moest bewapend worden om vervolgens de goederen van de bourgeoisie te onteigenen. Uiteindelijk zou het parlement worden afgeschaft en alle macht naar de Boeren-, Arbeiders- en Soldatenraden gaan.¹⁰³ Daarnaast zou het systeem ingevuld moeten worden naar Russisch en Hongaars voorbeeld, en moesten er sterke contacten komen met die regeringen. De radenrepubliek voldeed aan geen van deze eisen en werd dus een 'schijnrepubliek' genoemd, omdat het van boven af op de bevolking werd opgelegd. Zoals Leviné zei: 'Eine Räterepublik wird nicht vom grünen Tisch proklamiert, sie ist das Ergebnis von ernsten Kämpfen des Proletariats und seines Sieges.'¹⁰⁴

Daarnaast ontstond er kritiek van de communisten omdat er volgens hen feitelijk niks veranderde na het uitroepen van de republiek. Er werden wel revolutionaire uitspraken gedaan, maar revolutionaire acties bleven uit. Ze opereerden nog steeds in een kapitalistisch systeem en de 'leugens van de kapitalistische pers' probeerden het volk ervan te overtuigen dat het daadwerkelijk revolutionair was. Ze zagen Toller en de USPD als verraders van het communisme. Leviné schreef: 'O, sie sind revolutionär, die Herren. Sie haben ein bißchen herumgeblättert in den Telegrammen aus den ersten Tagen der russischen und ungarischen Sowjet-Republiken. Da stand etwas von Belagerungszustand. Nun glauben sie es ebenso machen zu müssen. Sie vergessen eines: die Russen und die Ungarn bewaffneten zuerst das Proletariat und entwaffneten die Bourgeoisie, dann erst erklärten sie den Belagerungszustand.'¹⁰⁵ Voor Leviné deden de anarchisten alsof ze revolutionair waren, maar hadden ze eigenlijk geen idee wat de revolutie moest inhouden. Hij vervolgde: 'Auf den Straßen gehen die Bourgeois und lächeln. Sie wissen nur allzu gut: Ein Räte-Republik ohne Räte, eine Räte-Republik ohne Massen, eine Herrschaft ohne die Bewaffnung des Proletariats – da kann man ruhig und sorglos schlafen.'

102 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 129.

103 Viesel, *Literaten an der Wand*, 417.

104 Toespraak van Leviné, geciteerd in Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 72.

105 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 138.

Volgens de leiders van de Radenrepubliek was de kritiek van de communisten echter onterecht. Er zat weinig verschil tussen de schijnrepubliek en de ‘echte’ Radenrepubliek. Juist het tegenwerken en het ‘partij egoïsme’ van de communisten zorgden ervoor dat de republiek niet goed haar werk kon doen.¹⁰⁶ Toller schreef: ‘Nur die Kommunisten bekämpfen die Räterepublik sie rufen die Arbeiter zu Demonstrationen auf, sie schicken Redner in die Kasernen, diese Räterepublik verliere es nicht, daß die Soldaten sie verteidigen.’¹⁰⁷ Daarnaast waren volgens de Toller de communisten naïef en geobsedeerd door Rusland. Alles wat er in Rusland werd besloten of gedaan, moest automatisch worden overgenomen, ongeacht of de situatie vergelijkbaar was of dat het überhaupt wel noodzakelijk was in Beieren.¹⁰⁸ Zo maakte Leviné een vijand van de boeren in Beieren om hen door middel van geweld te dwingen levensmiddelen te leveren, zoals in Rusland. Zodat Toller hem moest uitleggen dat de boeren in Beieren relatief veel macht hadden, en meestal ook bewapend waren. De BBB (Bayerischer Bauernbund) had bijna 10% van de stemmen gekregen, en een groot deel van alle boeren in Beieren bezat veel grond en had dus ook veel macht.¹⁰⁹ München was compleet afhankelijk van het platteland voor het leveren van levensmiddelen. Uiteraard was het dan ook niet handig van Leviné om zich zo vijandig op te stellen tegenover de Beierse boeren. Volgens Toller moesten de communisten en de Radenrepubliek juist samenwerken, want politieke macht was noodzakelijk om te kunnen socialiseren.¹¹⁰ In de week dat de Radenrepubliek bestond werden er veel verschillende maatregelen aangekondigd, zoals het socialiseren van de pers, het bewapenen van de arbeiders, en het oprichten van het Rode leger.¹¹¹ Maar al deze maatregelen bestonden alleen op papier. Er bestond geen effectief bestuursorgaan, en de regering was compleet chaotisch met leiders die niet geschikt waren voor hun rol.¹¹²

106 Viesel, *Literaten an der Wand*, 177-179.

107 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 148.

108 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 92.

109 Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 110.

110 Viesel, *Literaten an der Wand*, 347.

111 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 110.

112 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 311.

Op het moment dat de Radenrepubliek werd uitgeroepen, werd er een proclamatie gepubliceerd waarin twaalf punten stonden die verwezenlijkt moesten worden. Deze punten varieerden van scheiding tussen kerk en staat, tot het socialiseren van de pers, het oprichten van een leger, het opzetten van een verbond met Rusland en Hongarije, en een dictatuur van het proletariaat. In de week dat de republiek bestond werden echter geen van de punten verwezenlijkt. Niet alleen omdat er te weinig tijd was om dit voor elkaar te krijgen - er werden wel vele beslissingen genomen en proclamaties uitgegeven - maar er kwam niets van terecht omdat er feitelijk geen werkende regering was.¹¹³

Toller en Leviné zagen beiden in dat de situatie onhoudbaar was. Met het wegvallen van de SPD, het verzet van de KPD, het tekort aan levensmiddelen, en de algemene chaos was het duidelijk dat de republiek niet in stand kon worden gehouden.¹¹⁴ De KPD riep de arbeiders op om in opstand te komen tegen de regering en riep op tot een algehele staking.¹¹⁵ Toller schreef: 'Die Räterepublik läßt sich nicht halten, die Unzulänglichkeit der Führer, der Widerstand der Kommunistischen Partei, der Abfall der Rechtssozialisten, die Desorganisation der Verwaltung, die zunehmende Knappheit an Lebensmitteln, die Verwirrung bei den Soldaten, alle diese Umstände müssen den Sturz herbeiführen und der sich organisierende Konterrevolution Kraft und Elan geben.'¹¹⁶ Dit verergerde de economische situatie alleen maar en vergrootte de chaos en onvrede binnen München. Leviné zag in dat het geen goed moment was om te vechten voor de republiek, de communisten in Berlijn waren tijdens de Spartacusopstand verslagen, en dus had de revolutie in Beieren geen bondgenoten meer. Verder kon Beieren economisch niet zelfstandig overleven.¹¹⁷ Het was dus ook een kwestie van tijd voordat de republiek ten einde zou komen. Zeker nadat bekend werd dat de regering van Hoffmann in Bamberg bezig was een leger te vormen met als doel om München weer te heroveren.

Het leger van Hoffmann was haastig bij elkaar geroepen en slecht georganiseerd. Hoffmann wilde de Beierse autonomie behouden en dus zo min mogelijk hulp uit het

113 Gerstl, *Die Münchener Räte-Republik* 12.

114 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 117.

115 Viesel, *Literaten an der Wand*, 340.

116 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 158.

117 Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 72.

buitenland of van de federale overheid.¹¹⁸ Maar het vormde nog steeds een grote bedreiging voor de Radenrepubliek omdat er in die korte tijd nog geen goede verdediging was gevormd. Het rode leger bestond alleen op papier, en de bevolking was nog steeds niet bewapend.¹¹⁹ Pas toen op 13 april het regeringsleger, een week na het ontstaan van de Radenrepubliek, München binnenviel kwamen vrijwilligers de straat op die tegenstand boden. De arbeiders werden opgeroepen door de communisten, die hen waarschuwden voor de oude garde die het oude systeem weer zou invoeren, waar de arbeiders wederom zouden worden uitgebuit.¹²⁰ Onder leiding van Toller wist het vrijwillige leger weerstand te bieden tegen het rommelige en haastig opgestelde leger van Hoffmann, waarna het leger werd teruggedreven tot de Donau. Toller zelf speelde hier nog een heldhaftige rol in, door met gevaar voor eigen leven Dachau te heroveren op 'de witten'. Hierdoor kreeg hij een heldenstatus en werd hij dan ook de 'held van Dachau' genoemd. Nadat de contrarevolutie relatief eenvoudig was afgeslagen door het vrijwillige Rode leger namen de communisten de macht over. Volgens Leviné moesten ze redden wat er te redden viel.¹²¹ Ondanks eerdere uitlatingen dat de republiek onhoudbaar was, en expliciete bevelen vanuit Berlijn zich niet te bemoeien met eventuele gevechten, besloot Leviné toch een poging te doen om de revolutie te redden en strijdend ten onder te gaan.¹²² Terwijl de communisten in eerste instantie niks te maken wilden hebben met de Radenrepubliek wierpen ze zich nu op als redders van de revolutie.

Hoewel de eerste poging van Hoffmann een mislukking was, was het nog steeds een kwestie van tijd voordat de republiek vernietigd zou worden. De eerste aanval was afgeslagen, maar ze hadden nog steeds gebied verloren, en het was duidelijk geworden voor iedereen in München dat de republiek zich niet goed kon verdedigen. Zeker niet nadat Hoffmann de hulp inriep van de rijksminister van defensie, Gustav Noske. Het onprofessionele leger van Hoffmann viel in het niet bij het Duitse leger, dat ondersteund werd door de vrijkorpsen die al eerder waren gebruikt om communisten te verslaan tijdens de Spartacusopstand. Het is niet bekend hoeveel soldaten in het Rode leger vochten, maar schattingen lopen uiteen van 10.000

118 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 315.

119 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 137.

120 Viesel, *Literaten an der Wand*, 183.

121 Dorst, *Die Münchner Räterepublik* 139.

122 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 120 & 134.

tot 20.000 man.¹²³ Een groter probleem was het bewapenen van dit Rode leger, en het aantal deserteurs. Niet alleen was het voor iedereen duidelijk dat een eventuele veldslag zou resulteren in een verlies en een einde van de revolutie, daarnaast konden de communisten simpelweg niet genoeg wapens leveren aan alle soldaten en bleek het onmogelijk om ze te betalen.¹²⁴ In vergelijking hiermee werden er in Noord-Beieren alleen al 22.000 mannen gerekruteerd voor het leger van de overheid. Vandaar dat veel vrijwilligers en revolutionairen besloten om het zinkende schip te verlaten.

Tijdens de gevechten tussen het leger van Hoffmann en het Rode Leger op palmzondag 13 april vielen er 21 doden en meer dan 100 gewonden.¹²⁵ In de nasleep van de putsch van Hoffmann was er veel onzekerheid in de stad. Niet alleen wist niemand goed wat er zou gaan gebeuren en wie er nu aan de macht zou komen, ook begonnen mensen moe te worden van de constante revolutie en machtswisselingen. Steeds meer mensen begonnen zich af te wenden van de politiek.¹²⁶ Naast de militaire dreiging van buiten München werd de situatie binnen München met de dag erger. De regering van Hoffmann sloot München af van de rest van Duitsland, en dus van de voedselvoorraden. Daarnaast hadden de communisten een slechte relatie met de boeren van Beieren, en dus namen de tekorten met de dag toe. Waar normaal gesproken de boeren per dag 150.000 liter melk naar München brachten was dit in april 1919 nog maar 17.000 liter.¹²⁷ Verder nam de vleesconsumptie af van bijna 70 kilo per jaar in 1914 tot minder dan 20 kilo in 1919.¹²⁸ Daarnaast was er bijna geen steenkool te vinden waardoor fabrieken ook niet meer konden draaien, met als gevolg dat er nog meer mensen werkloos waren. In deze omstandigheden werd de bevolking minder gevoelig voor de revolutionaire ideologie van de communisten, terwijl een ander deel van de bevolking zich tegen de communisten ging afzetten. De communisten kregen de schuld van de slechte omstandigheden in München. Veel berichten en propaganda speelden in op de Joodse en

123 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 321 & Zorn, *Geschichtes Bayern*, 198 & Beyer, *Von der Novemberrevolution*, 120.

124 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 324.

125 Ibidem 277.

126 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 114-115.

127 Ibidem 102.

128 Ay, *Die Entstehung einer revolution*, 479.

Russische afkomst van veel van de communistische leiders, zoals Max Levien en Eugen Leviné. Deze on-Duitse elementen zouden gevaarlijk zijn en de revolutie aantasten. Er heerste een grote ontevredenheid onder de bevolking, volgens Toller werd er niet gedacht aan de bevolking, maar alleen of beslissingen en maatregelen overeenkwamen met de Russische ideologie.¹²⁹ Toen er moest worden gerantsoeneerd werd het voedsel verzameld en uitgedeeld, waarbij het leger werd vooropgesteld.

De communisten besloten na het afslaan van de aanval van Hoffmann op 13 april de macht over te nemen. Nadat de aanval was afgeslagen door het Rode leger werd Leviné door de Arbeiders- en Soldatenraden verkozen als leider. Het proletariaat moest leiden naar Russisch voorbeeld. De ‘Schijnrepubliek’ zou overgaan in een echte communistische Radenrepubliek door de overwinning van de arbeiders op de witten. De communisten beloofden dus het rode leger opnieuw te organiseren, de contrarevolutie te bevechten, de economische situatie te verbeteren, en de toevoer van levensmiddelen weer op gang te brengen.¹³⁰ Op het leger herorganiseren na kwam van al deze beloften echter niks terecht. Er zat dus weinig verschil tussen de ‘schijnrepubliek’ en de echte republiek. Beide hadden te weinig tijd, middelen, en steun om daadwerkelijk iets voor elkaar te krijgen.

Ook van de linkse kant nam de radicaliteit toe. Zo beval Leviné Toller om officieren neer te schieten, die gevangen waren genomen na de mislukte putsch op 13 april.¹³¹ Toller weigerde, hij vond dat ze humaan moesten zijn en krijgsgevangen goed moesten behandelen.¹³² Verder werd nu door de communisten de nadruk gelegd op het oprichten van een sterk leger dat een nieuwe aanval kon afslaan. Het Rode leger begon mensen willekeurig te arresteren om bourgeois elementen uit de samenleving te verwijderen en gevangenen werden zonder proces berecht en geëxecuteerd.¹³³ Het pacifisme van Kurt Eisner van enkele maanden geleden was ver te zoeken in de nieuwe Radenrepubliek. Hoewel Leviné probeerde het leger compleet te herorganiseren en extra vrijwilligers aan te trekken door een soldij van

129 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 183-184.

130 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 96.

131 Viesel, *Literaten an der Wand*, 434.

132 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 100.

133 Ibidem, 105.

enkele marken per dag en een voorschot van 150 mark in te voeren, mocht dit niet baten.¹³⁴ Soldaten waren ontevreden over de chaos in het leger en over het niet betaalde salaris. Het wantrouwen onder de revolutionairen en de algehele bevolking begon te groeien.¹³⁵ Als reactie hierop werd besloten om enkele miljoenen bij te drukken.

Vanuit de communisten zelf ontstond er sterke kritiek op het beleid. Toller en Emil Männer, een lid van de soldatenraden, presenteerden hun kritiek aan de leiders van de republiek. Ten eerste beschuldigden ze Leviné ervan de republiek en het volk in gevaar te brengen door te weigeren te onderhandelen in een fase dat het nog een optie was. Verder hadden ze de economische situatie alleen maar verergerd, waardoor het regime een ‘verschrikking was voor de arbeidersklasse van Beieren’.¹³⁶ Na deze kritiek besloten de leiders van de republiek, op 27 april af te treden, twee weken nadat ze waren aangetreden na de putsch op palmzondag. De regering die daarna werd verkozen probeerde tevergeefs te onderhandelen met de regering in Bamberg, maar het was te laat.¹³⁷ De volgende dag vielen rode gardisten en spartakisten het gebouw van de raden binnen en leverden het volgende bericht: ‘Die Rote Armee wurde gegründet nicht als Instrument der Politik, sondern als Organ der Verteidigung der Diktatur des Proletariats und der Räte-Republik gegen die Konterrevolution der Weissen Garden. Entsprechend dieser Aufgabe erklärt das Oberkommando, dass es das revolutionäre Proletariat, koste es, was es will, gegen die Weisse Garde verteidigen wird und sich von keiner Seite, auch nicht von den Betriebsräten, zu einem Verrat an der sozialen Revolution wird zwingen lassen.’ De leider hiervan was Rudolf Egelhofer, de 23 jarige leider van het Rode leger. Hij stond bekend als een wrede man, en was grotendeels verantwoordelijk voor de ‘Rode terreur’. Hij gaf eind april het bevel om enkele gijzelaars neer te schieten in het Luitpoldgymnasium die ervan werden verdacht banden te

134 Viesel, *Literaten an der Wand*, 182.

135 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 130.

136 Ibidem, 183-184.

137 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 327

hebben met de *Thule-gesellschaft*.¹³⁸ Enkele dagen na het drama in het gymnasium vielen de witten München binnen.¹³⁹ (Zie hoofdstuk 3 voor de geiselmord.)

De communisten zelf wisten ook dat de situatie niet vol te houden was. Ernst Toller schreef hiervan: ‘Auch die Kommunisten wissen, daß unsere Lage unhaltbar ist, aber sie dringen auf militärische Entscheidung jede Verhandlung mit der Bamberger Regierung sei Verrat, sie erhoffen von der Niederlage mächtige revolutionäre Antriebe, sie glauben durch die Niederlage werde das Proletariat reifer und Aktiver.’¹⁴⁰ Toller veroordeelde de keuze van de communisten om door te vechten. Zelf vond hij dat de arbeiders beschermd moesten worden. ‘Das ist die Frage: sollen wir die militärische Entscheidung herbeiführen, oder dem Kampf ausweichen? Sollen wir zwei Schritte zurückgeben, um später, gesammelten und reifer, einen Schritt vorwärts gehen zu können. Wir haben kein Recht, die Arbeiterschaft zu einem Kampf aufzurufen, der zur sicheren Niederlage, zu sinnlosem Blutvergießen führt. Solange der Gegner nicht weiß, wie schwach wir sind, solange wir noch einen Schein von Macht besitzen, müssen wir für die Arbeiterschaft retten, was zu retten ist.’¹⁴¹

Het succes van de communisten was tijdelijk en alleen lokaal, buiten München vielen steeds meer gebieden in handen van de Sociaal Democraten, en van buiten Duitsland kon er ook geen hulp worden verwacht. In Oostenrijk was net een communistische opstand neergeslagen, Rusland was nog steeds verwickeld in een burgeroorlog, en Hongarije was binnengevallen door Roemeense troepen.¹⁴² Maar volgens Leviné was het de plicht van de communisten om te vechten tegen de contrarevolutionairen. Hij zei: ‘Nur wenn die weißen Garden eine kampfbereite Armee vor sich haben und merken, daß der Kampf auch in ihren Reihen viele Opfer fordern wird, werden sie gezwungen sein, einige Konzessionen zu machen. (...) Wir haben nichts zu verlieren und nur zu gewinnen.’¹⁴³ In een andere proclamatie werd zelfs beweerd dat de overwinning nabij was. Voor Leviné was de komende

138 Bernhard Grau, *Roter Terror, 1919*, publiciert am 16-08-2006; in: Historisches Lexikon Bayerns. URL: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Roter_Terror,_1919 (25-03-2018).

139 Gerstl, *Die Münchener Räte-Republik* 118.

140 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 184.

141 Ibidem.

142 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 320.,

143 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 152.

nederlaag op de lange termijn noodzakelijk voor de overwinning en was hij dus bereid om, wat in de ogen van Toller nodeloos bloedvergieten was, te vechten tegen de witten.¹⁴⁴ Leviné was zich bewust van het feit dat de Radenrepubliek voor de communisten slecht zou aflopen, en hij had zich daar ook bij neergelegd. Tijdens zijn latere hoorzitting zei hij: ‘Wir Kommunisten sind alle Tote auf Urlaub, dessen bin ich mir bewußt. Ich weiß nicht, ob Sie mir meinen Urlaubsschein noch verlängern werden, oder ob ich einrücken muß zu Karl Liebknecht und Rosa Luxembourg. Ich sehe auf jeden Fall ihrem Spruch mit Gefaßtheit und mit einer inneren Heiterkeit entgegen.’¹⁴⁵ Voor Leviné was het duidelijk dat de communisten zouden sterven en hij had zich er bij neergelegd, maar het zou wel voor een hoger doel zijn.

De communisten besloten om tot het bittere einde door te vechten, met alle gevolgen van dien. Tijdens de gevechten in eind april vielen er tussen de 600 en 1200 doden in München.¹⁴⁶ Hoewel er hevige straatgevechten waren tussen de Vrijkorpsen en de rode gardisten, kwam er nooit een echt effectieve verdediging tot stand, omdat al heel snel duidelijk was dat er geen kans was om de aanvallen af te slaan. Het leger van de republiek was niet opgewassen tegen het professionele leger van de federale overheid gesteund door de Vrijkorpsen. Het Rode leger was verzwakt door het grote aantal deserteurs, en het geringe aantal werkende wapens. Tijdens de straatgevechten werd er door beide kanten vaak extreem geweld gebruikt. Nadat München was heroverd werden de leiders van de republiek berecht en gevangengezet of geëxecuteerd. Ernst Toller werd veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, terwijl Eugen Leviné ter dood werd veroordeeld. Leviné weigerde zich te verdedigen tegen het gerechtshof omdat dat gerecht juist de vijand was waar hij tegen vocht.¹⁴⁷ Andere leiders zoals Erich Mühsam en Gustav Landauer werden of veroordeeld tot 15 jaar cel of werden in de chaotische periode in begin mei neergeschoten door troepen van de vrijkorpsen. Landauer werd voor zijn executie mishandeld in de gevangenis, voordat hij uiteindelijk werd neergeschoten. Op 3 mei 1919 kwam de republiek gewelddadig aan zijn eind. Na het neerslaan van de Radenrepubliek veranderde Beieren in een conservatief, extreemrechts bolwerk. Door de ervaringen met het communisme in München en de rest van Beieren groeide het verzet tegen het communisme in bijvoorbeeld de vorm van de dolkstootlegende.

144 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 105.

145 Onbekend, *Eugen Leviné. Skizzen, Rede vor Gericht, und anderes* (Berlijn 1925) 46.

146 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 330.

147 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 157.

Hoofdstuk 3

De ondergang van de Radenrepubliek

In dit hoofdstuk zal ik de val van de Radenrepubliek bekijken, en in het bijzonder de rol die de Vrijkorpsen hierbij hebben gespeeld. Verder kijk ik naar het (extreme) geweld dat hierbij is gebruikt, en hoe het zover heeft kunnen komen. Op alle chaos en onrust in Beieren ontstond natuurlijk een reactie, en deze reactie was het sterkst van rechts. De radicalisering en polarisatie in de maatschappij werkte twee kanten op. Door de groeiende chaos in Beieren, en Duitsland in het algemeen, groeide ook de tegenstand tegen de communisten en socialisten. Vandaar dat het belangrijk is om naar de andere kant van het politieke spectrum te kijken. Verder zal ik hier op de beweegredenen en onderlinge verschillen van deze Vrijkorpsen ingaan. In veel literatuur werden deze Vrijkorpsen vaak gezien als conservatieve en extreemrechtse groeperingen die de basis zouden vormen voor de SS en de SA in het Derde Rijk. Dit is het meest zichtbaar in het boek van Robert Waite, waarin hij de Vrijkorpsen de ‘vanguard of nazism’ noemt.¹⁴⁸ Dit beeld is ontstaan vanwege de extreemrechtse ideologie, het conservatisme, en het vermeende antisemitisme van veel Vrijkorpsen, en omdat veel prominente leden van de NSDAP, zoals Himmler, Hess, en Röhm lid waren geweest van Vrijkorpsen. Daarnaast werden sommige van deze korpsen direct opgenomen in de SA en de SS. Er waren inderdaad sterke banden tussen de korpsen en het nazisme, en dit beeld werd verder bevestigd door Nazihistorici die de leden van de korpsen de ‘eerste soldaten van het Derde Rijk’ noemden en hen een heldenstatus toeschreven, en door de banden die sommige Vrijkorpsen hadden met *Völkische Bewegungen* zoals de Thule-Gesellschaft en de *Eiserne Faust*.¹⁴⁹ Deze organisaties zouden later een grote invloed hebben op het gedachtegoed van de NSDAP.

Maar tegenwoordig ontstaat steeds meer het beeld dat er niet gesproken kan worden van een overkoepelende ideologie binnen de Vrijkorpsen, en dat er onderling grote verschillen bestonden qua ideologie, maar ook qua structuur. Daarnaast zou er weinig samenwerking zijn

¹⁴⁸ Waite, *Vanguard of Nazism. The Free Corps Movement in Postwar Germany 1918-1923*. (Cambridge 1952).

¹⁴⁹ Ibidem 264 & Christoph Hübner, *Eisnere Faust, 1919-1934*, gepubliceerd op 11-05-2006; in: Historisches Lexikon Bayerns, URL:<[http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisnere Faust, 1919 1934](http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisnere_Faust,_1919_1934)> (20-11-2017). De Eiserne Faust was een *völkische* organisatie gevestigd in München, bestaand uit officieren uit het leger, met bekende leden zoals Ernst Röhm.

tussen de Vrijkorpsen, en hadden ze alle hun eigen leiders met grote autonomie.¹⁵⁰ De grote onderlinge verschillen betekenden ook dat de Vrijkorpsen niet als één groep tegenover de communisten stonden. Er waren verschillende redenen waarom mensen lid werden van een Vrijkorps, waarom een deel van de bevolking radicaliseerde, en dus ook in welke mate dit gebeurde. Het werven van leden werd vooral gedaan via propaganda, waarvan veel door middel van aanplakbiljetten en pamfletten. Voor dit hoofdstuk gebruik ik de beschikbare posters. In totaal zijn het 217 posters en pamfletten, waarvan enkele dubbel zijn. Deze posters spoorden bewoners aan om lid te worden van de Vrijkorpsen, en schilderden de communisten en de Radenrepubliek zo negatief mogelijk af. Vanwege de grote hoeveelheid van de posters, en de verschillende auteurs van de posters, zeggen deze iets over de beweegredenen om lid te worden, en wat er speelde onder de leden van een Vrijkorps.

De korpsen werden eind 1918 opgericht, na afloop van de Eerste Wereldoorlog. Ze bestonden vooral uit teruggekeerde soldaten, die gedesillusioneerd waren over het einde van de oorlog en de situatie in hun thuisland. Veel van deze veteranen konden zich niet aanpassen aan het leven, en konden de manier waarop de oorlog was geëindigd niet accepteren. Veel leden geloofden dan ook in de 'dolkstootlegende' en waren ontevreden met de situatie in de Weimarrepubliek.¹⁵¹ Het idee bestond dat de oorlog niet aan het front was verloren, maar aan het thuisfront, omdat de oorlog zelf nooit op Duitse bodem was uitgevochten, en dat de sociaaldemocraten hen dwongen vrede te sluiten. Vele soldaten voelden zich verraden en konden zich niet aanpassen aan de situatie in Duitsland en het burgerlijke leven. Als reactie op de opkomst van het communisme in Duitsland in het begin van 1919 groeiden de korpsen zelf ook sterk, en begonnen ze een belangrijkere rol te spelen in de politiek. Tijdens de Spartacusopstand in Berlijn in januari 1919 riep de rijkskanselier Friedrich Ebert de hulp in van verschillende Vrijkorpsen bij het neerslaan van de opstand. Bij deze acties werd er hard gevochten, en uiteindelijk werden de communisten door de Vrijkorpsen verslagen. Bij deze

150 Matthias Sprenger, '*Landsknechte auf dem Weg ins Dritte Reich?: Zu Genese und Wandel des Freikorps-Mythos*', (München 2008) & Bernhard Sauer, 'Freikorps und Antisemitismus in der Frühzeit der Weimarer Republik', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 56, 1 (2008) 5-29.

151 Carlos Jurado, *The German Freikorps*, (Madrid 2001) 9 & Hansjoachim Koch, *Der deutsche Bürgerkrieg. Eine Geschichte der deutschen und österreichischen Freikorps 1918-1923*, (Dresden 2002) 42. Zie bijvoorbeeld Killian Schiefer & Franz von Epp, '*General Ritter Franz von Epp: dem Führer des Freikorps, dem Reichsstathalter in Bayern: (Freikorps, Frontstudenten, Kampf gegen Polen, gegen Spartakisten in Würzburg und München, Freikorps und Nationalsozialismus)*' (Würzburg 1933) waarin Von Epp zelf schrijft over de dolkstootlegende.

bloedige gevechten vielen er meer dan 150 doden, en later werden zelfs de leiders Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht vermoord.

Het succes van deze acties was niet onopgemerkt gebleven, en nadat de Radenrepubliek werd uitgeroepen in het begin van april 1919 bood de rijksminister van defensie, Gustav Noske, de president van Beieren hulp aan. Volgens Noske was met het garnizoen van Beieren niks te beginnen tegen de republiek in München.¹⁵² Uiteraard had Noske hier gelijk in, maar Hoffmann wilde zo min mogelijk Beierse autonomie weggeven en probeerde te voorkomen hulp van buitenaf in te roepen. Hij wist dat op het moment dat troepen van buitenaf te hulp zouden schieten, dat de macht en autonomie van Beieren zou verminderen.¹⁵³ Pas nadat op 13 april het Beierse leger kansloos werd verslagen door het Rode leger gaf Hoffmann toe. Hij zag in dat hij de Radenrepubliek niet alleen kon verslaan en riep de hulp van Noske in. Hierna werd wederom de hulp ingeroepen van de Vrijkorpsen, dit keer bij het verslaan van de Radenrepubliek in München. Noske zou 7500 soldaten sturen, terwijl er in Beieren nog eens 22000 gerekruteerd zouden worden.¹⁵⁴ Uiteindelijk zouden er 20 Vrijkorpsen meehelpen bij het neerslaan van de Radenrepubliek. Dit is bijzonder, aangezien juist de sociaaldemocraten samenwerkten met de Vrijkorpsen. Dezelfde sociaaldemocraten die volgens de dolkstootlegende Duitsland hadden verraden, terwijl de Vrijkorpsen hun legitimiteit en macht te danken hadden aan deze sociaaldemocraten.

Bestaande Vrijkorpsen zoals Vrijkorps Reinhardt vertrokken naar Beieren, maar ook werden er veel nieuwe korpsen opgericht. Zoals Vrijkorps Epp, opgericht door Franz Xavier Ritter von Epp, die in het begin van 1919 Noske persoonlijk al had gevraagd om het communisme te bestrijden in München.¹⁵⁵ Dit korps van Epp werd opgericht naar Noord-Duits voorbeeld zoals de Vrijkorpsen Reinhardt en Lüttwitz, maar met een eigen ideologie, met meer autonomie en met andere leiders. Von Epp had gediend in Namibië ten tijde van de genocide op de Herero, en heeft later aan het front in de Eerste Wereldoorlog gevochten. Later zou hij ook nog lid worden van de NSDAP. Von Epp wilde zijn Vrijkorps inzetten voor Beiers particularisme, en daarom was het voor hem belangrijk om onafhankelijk

152 Gustav Noske, *Von Kiel bis Kapp*, (Berlijn 1920) 138.

153 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 315.

154 Ibidem 322 & Jurado, *The German Freikorps*, 14.

155 Walter Frank, *Franz Ritter von Epp: Der Weg eines Deutschen Soldaten*, (München 1934) 76.

te zijn van de Pruisische Vrijkorpsen. Hij deelde wel dezelfde militaristische idealen, volgens hem waren ijzeren discipline en gehoorzaamheid de bouwstenen van zijn Vrijkorps.¹⁵⁶ Het korps van Epp zou een grote rol gaan spelen bij de gevechten met de communisten.

De korpsen waren al zeer succesvol ingezet in Noord-Duitsland, en hadden daardoor een grote populariteit vergaard. In de paar jaar dat de korpsen bestonden hadden ze in totaal ruim 400.000 leden, verspreid over 120 verschillende korpsen. Het grootste korps had ongeveer 10.000 leden, terwijl de kleinere korpsen rond de 1000 leden bezaten.¹⁵⁷ Door de chaos in Duitsland en de opkomst van het communisme sloeg de retoriek van de korpsen aan. Er werd niet alleen binnen Duitsland tegen de communisten gevochten, maar ook in voormalig Duitse gebieden zoals delen van Polen, de Baltische staten, en Oost-Pruisen, vaak met extreem geweld. De oorsprong van de meeste Vrijkorpsen lag duidelijk in het bestrijden van het communisme, dat in de jaren direct na de Eerste Wereldoorlog volgens hen een grote bedreiging vormde.¹⁵⁸ Vandaar dat er op alle plekken waar er dreiging van het communisme was gevochten werd door de korpsen. Het is dan ook niet vreemd dat vrijwel alle Vrijkorpsen uit Beieren zijn opgericht in April 1919, de maand waarin de ‘schijnrepubliek’ onder leiding van Ernst Toller werd opgericht. Veel van deze korpsen verdwenen ook weer nadat de Radenrepubliek was verslagen.¹⁵⁹ Het oprichten van deze korpsen was dus duidelijk een reactie op het ontstaan van een communistische republiek in München. Nadat de Radenrepubliek was gevallen, en dus de dreiging van het communisme verdwenen was, werden ook veel van de Vrijkorpsen weer opgeheven.

De grote populariteit is opmerkelijk, omdat de korpsen niet lang hebben bestaan, in een korte tijd zijn ze dus enorm gegroeid. De eerste werden opgericht in december 1918, en in 1920 werden de laatste alweer opgeheven, hoewel de meeste al eerder waren opgeheven. De korpsen werden in maart 1920 illegaal verklaard, en de korpsen die overbleven werden opgenomen in het leger van de Weimarrepubliek. Door het verdrag van Versailles werd het

156 Katja-Maria Wächter, *Die Macht der Ohnmacht: Leben und Politik des Franz Xavier Ritter von Epp (1868-1946)*, (Berlin 1999) 68.

157 Wolfgang Benz red. *Handbuch des Antisemitismus. Judenfeindschaft in Geschichte und Gegenwart. Band 5 Organisationen, Institutionen, Bewegungen*, (Berlin 2012) 261.

158 Hans Jürgen Kuron, *Freikorps und Bund Oberland*, (Erlangen 1960) 16.

159 Bruno Thoß, *Freikorps*, gepubliceerd op 10-09-2012; in Historisches Lexikon Bayerns, URL:<<http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Freikorps>> (20-11-2017).

Duitse leger verkleind tot 100.000 man, waardoor ook de Vrijkorpsen getroffen werden en werden opgeheven. In een korte tijd wisten de korpsen dus zeer populair te worden, en veel leden te verkrijgen. Deze leden waren in eerste instantie voornamelijk veteranen die teruggekeerd waren van het front, maar later kwamen daar steeds meer leden bij uit andere lagen van de bevolking. Met name studenten vormden een belangrijke groep binnen de korpsen.¹⁶⁰ Dit was een grote bevolkingsgroep die niet had gevochten aan het front, maar wel de situatie binnen Duitsland zag verslechteren, de chaos zag toenemen, en hiervoor de communisten de schuld gaven.

Om in zo een korte tijd zo hard te groeien moesten er veel leden geworven worden. Hiervoor werd veelvuldig gebruikt gemaakt van propaganda en advertenties in de vorm van, met name, aanplakbiljetten. Ze spraken alle lagen van de bevolking aan in een poging om zo veel mogelijk leden aan te trekken. Boeren, arbeiders, soldaten, en studenten werden allemaal aangesproken. Vrouwen werden opgeroepen hun mannen en zonen aan te moedigen lid te worden van een Vrijkorps. Zo schreef Jägerkorps Erlangen aan de arbeiders dat het Bolsjewisme Rusland aan de afgrond bracht door een burgeroorlog, en dat hetzelfde zou gebeuren in Duitsland. In dezelfde poster vertelden ze de boeren dat de Spartakisten hen zouden 'bevrijden' van hun bezit, en dat ze slaven zouden worden van het communistische systeem. Een soortgelijke boodschap was er voor de burgerij, ze zouden hun geld, waar ze zo hard voor gewerkt hadden kwijtraken.¹⁶¹ Een vergelijkbare poster van de Freiwillige Bayerische Volkswehr benadrukte de verandering in het dagelijks leven. Onschuldige burgers en boeren werden vermoord, de communisten veroorzaakten of verergerden de werkloosheid, hongersnood, prijsstijgingen, en plunderingen behoorden tot de orde van de dag.¹⁶² Er werd duidelijk ingespeeld op de chaos in Duitsland, en de verslechterende situatie voor de inwoners van München. De situatie was al slecht voordat de communisten aan de macht kwamen, en werd alleen maar erger door de blokkade van de regering-Hoffmann.¹⁶³ Hoewel de regering

160 Krumbach, *Ein Leben für Deutschland*, 58 & Frank, *Der Weg eines Deutschen Soldaten*, 84 & Waite, *Vanguard of Nazism*, 42.

161 'An alle waffenfähigen Männer', <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013270/image_3> (26-11-2017).

162 'An das Bayerische Volk!', <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013270/image_5> (11-01-2018).

163 De regering-Hoffmann verbleef in Bamberg, ten noorden van de Donau. Na het mislukken van het heroveren van München op 13 april, sloot de regering samen met de federale regering Beieren af van de rest van Duitsland. Zie bijvoorbeeld Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 289.

van de Radenerepubliek inderdaad erg onbekwaam was, kon deze niet verantwoordelijk worden gehouden voor de slechte economie in Beieren, de regering bestond slechts een week en heeft nooit iets kunnen verwezenlijken. Daarnaast was de economie in heel Duitsland slecht, en was er sprake van inflatie en prijsstijgingen. Verder is het nog maar de vraag in hoeverre er dagelijks plunderingen waren. Volgens Ernst Toller waren deze berichten overdreven, en meestal verzonnen door de Vrijkorpsen.¹⁶⁴ Andere ooggetuigen bevestigen dit, maar diezelfde berichten beweren dat de communisten niet compleet onschuldig waren. Zo zouden de moorden en de plunderingen leugens zijn geweest, maar arresteerden de communisten wel willekeurig mensen, deden ze regelmatig huiszoeken en gijzelden ze zelfs mensen.¹⁶⁵

De korpsen gebruikten dus veel propaganda om leden aan te trekken. Dat ze alle lagen van de bevolking aanspraken is goed terug te zien in de posters die ze gebruikten. Vrijkorps Landsberg richtte zich op de terreur, plunderingen, en het geweld dat zich zou afspelen in München. De poster noemt het niet de dictatuur van het proletariaat, maar de dictatuur van een handvol machtswellustelingen. De communisten bekommerden zich niet om het gewone volk, wat weerspiegeld zou worden door de hoge prijzen van levensmiddelen en kolen en de torenhoge werkloosheid.¹⁶⁶ Vrouwen werden door de Vrijkorpsen direct aangesproken op hun moedersinstinct, hun kinderen stierven de hongerdood en daarom moesten zij hun mannen overtuigen het ‘rovende tuig’ te stoppen.¹⁶⁷ Boeren werden er op gewezen dat het ook in hun belang was om mee te vechten, omdat vanuit de stad het platteland bestuurd werd, en hun bedrijven daarom direct gevaar liepen. Op het moment dat de communisten zouden winnen zouden zij als volgende aan de beurt zijn, en liepen hun huis en familie gevaar.¹⁶⁸ Intellectuelen werden erop gewezen dat de vernietiging van de bourgeoisie het doel was van de communisten, en de posters probeerden zelfs socialisten te werven door zich af te vragen

164 Geciteerd in Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 97.

165 Viktor Klemperer, *Zo zag de waarheid er op donderdag uit. Dagboek van een revolutie. 1919.* (Amersfoort 2016). 156-157.

166 ‘Mord’, <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013268/image_152> (05-03-2018).

167 ‘Frauen Münchens!’, <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013270/image_40> (16-12-2017).

168 ‘Freikorps Würzburg’, <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013269/image_12> (19-04-2018).

of de Radenrepubliek nog wel iets te maken had met het socialisme en dat het extremisme van de Spartakisten het socialisme, de raden, en de partij in diskrediet brachten.¹⁶⁹

In de propaganda van de Vrijkorpsen werd er met name gefocust op de misdaden van de communisten. Om ze af te schilderen als de vijand werden er misdaden verzonnen, of aangepast om dit narratief te laten kloppen. Volgens de posters leefden de inwoners van München in een anarchie, waar er een dictatuur was ontstaan van een kleine groep radicalen die geweld verheerlijkten. Volgens de posters werden veel mensen neergeschoten, waaronder gijzelaars, en diefstal en plundering waren een alledaagse gebeurtenis.¹⁷⁰ Er werd dan ook erg ingespeeld op nationalistische sentimenten en vaderlandsliefde. Volgens Freikorps Franken stonden het vaderland, de cultuur, en zelfs de vrouwen en kinderen op het spel.¹⁷¹ Alle Beierse mannen die van hun land en volk hielden werden opgeroepen om te vechten voor het vaderland en om de Beierse en Duitse cultuur te beschermen. Lid worden van een Vrijkorps was een mogelijkheid om je land te redden van de ondergang.¹⁷²

Dat de Vrijkorps een nationalistisch karakter hadden is ook duidelijk te zien in foto's uit die tijd. Op foto's die zijn genomen na de inname van München in mei 1919 poseren verscheidene Vrijkorps voor de camera. Het zijn duidelijk foto's bedoeld als propaganda, aangezien de kleding die sommige van Vrijkorps dragen traditionele Beierse klederdracht is, en zeker niet geschikt zou zijn voor gevechten. Freikorps Oberland en Werdenfels werden gefotografeerd in Lederhosen en de karakteristieke Beierse hoeden getooid met Edelweiss aan de rand.¹⁷³ Opmerkelijk is dat in tegenstelling tot Vrijkorpsen uit andere delen van Duitsland de Vrijkorpsen in Beieren zich niet zozeer Duits voelden als Beiers. Beiers particularisme was heel sterk aanwezig in Beieren, ook bij de Vrijkorpsen. Zeker net na de Eerste Wereldoorlog

169 'Aufruf! Um Bayerns Zukunft!', <http://daten.digital-e-sammlungen.de/bsb00013268/image_82> (06-03-2018).

170 Heinz Schauwecker, 'Bilder aus den Kämpfen der Gruppe v. Epp' in *Das Bayernland, Illustrierte Halbmonatsschrift für Bayerns Land und Volk* nr. 19, jaargang 30 (1 juni 1919) p. 312.

171 'Aufruf zum byerischen Freikorps "Franken", jetzt bayerisches Schützenkorps', <http://daten.digital-e-sammlungen.de/bsb00013270/image_25> (11-02-2018).

172 Deze uitspraken komen voor op praktisch alle posters en aanplakbiljetten van de Vrijkorps. Zie bijvoorbeeld 'Arbeiter, Bürger!', <http://daten.digital-e-sammlungen.de/bsb00013268/image_51> (18-11-2017) en 'Soldaten!', <http://daten.digital-e-sammlungen.de/bsb00013270/image_53> (25-11-2017).

173 BArch, Fotoarchiv Hoffmann C.3/Heinrich Hoffmann.

toen anti-Pruisische gevoelens groot waren. Andere Vrijkorps vochten met een witte band om hun arm en onder de zwart-wit-rode vlag van het keizerrijk, terwijl veel van de Beierse Vrijkorps met een wit-blauwe vlag en armband vochten, de kleuren van Beieren.¹⁷⁴ Dus naast de traditionele klederdracht. Zoals Von Epp al schreef moest het Pruisische voorbeeld van de Vrijkorpsen gevolgd worden, maar moesten de Beierse Vrijkorpsen zich wel afzetten tegen Pruisen. Wantrouwen tegenover Pruisen is iets wat vaker terugkomt in Beieren, niet alleen bij de Vrijkorpsen, maar door de gehele bevolking. Socialisten gaven Pruisen en Berlijn de schuld van de Eerste Wereldoorlog en hadden een hekel aan het militarisme. Bij sommige Vrijkorpsen speelde dit ook een rol, zo wees een poster van Freikorps Landsberg het ‘met recht gehate militarisme’ af.¹⁷⁵ Vele Vrijkorpsen speelden in op anti-Pruisische gevoelens, door bijvoorbeeld het Pruisische militarisme tegen te gaan, maar ook door te vragen aan de bevolking of ze echt bevrijd wilden worden door diezelfde Pruisen die zich superieur voelden en dat het beter zou zijn om je vaderland te verdedigen dan wederom bevrijd en wellicht bestuurd te worden door Pruisen. Aan veteranen werd gevraagd of ze na 4,5 jaar te hebben gevochten nu machteloos wilden toekijken hoe ze gered zouden worden door Pruisische soldaten, die het hen nooit zouden laten vergeten hen bevrijd te hebben.¹⁷⁶

Ondanks het wantrouwen tegenover Pruisen en dat Von Epp bijvoorbeeld zei dat hij de Vrijkorps wilde inzetten voor Beiers particularisme waren ze wel gebaseerd op militaristische idealen die gebaseerd waren op de Pruisische Vrijkorpsen. Militair onderwijs zou de basis worden voor Freikorps Epp, soldaten zouden niet moeten nadenken over waarom ze vochten maar simpelweg gehoorzamen.¹⁷⁷ Andere Vrijkorpsen hielden ook vast aan deze ideeën, door te hameren op ijzeren discipline, mannelijkheid, en plichtsgevoel.

Het nationalistische karakter van de Vrijkorpsen was ook goed terug te zien in het wantrouwen van andere buitenlandse invloeden. Buiten het wantrouwen van Pruisische invloeden werd de link tussen het communisme en Rusland ook gelegd. Enkele posters spraken van buitenlandse of vreemde elementen die niet thuishoorden in Duitsland, en het

174 Schulze, *Freikorps und Republik*, p. 96.

175 ‘Kameraden! Was wir wollen?’, <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013268/image_145> (11-12-2017).

176 ‘Aufruf! Um Bayerns Zukunft!’, <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013268/image_82> (06-03-2018).

177 Krumbach, *Ein Leben für Deutschland*, p.55-57 en Wächter, *Die Macht der Ohnmacht*, 68.

Duitse of Beierse volk vreemd waren. De invloeden van buitenaf zouden Duitsland verwoesten en moesten dus bestreden worden. Deze buitenlandse elementen werden ook gevonden in het jodendom. Enkele posters waarschuwden voor het jodendom en de Russische invloeden hiervan.¹⁷⁸ De Radenrepubliek was inderdaad verbonden met het jodendom. Veel van de leiders, zoals Toller, Eisner, en Leviné waren joods. Daarnaast waren communistische leiders zoals Max Levien en Eugen Leviné Russisch en pasten dus nog beter bij het idee van joods bolsjewisme.¹⁷⁹ Antisemitisme was aan het toenemen in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. De joden kregen de schuld voor het verlies van de Eerste Wereldoorlog, en het is dan ook geen verrassing dat juist de Vrijkorpsen antisemitische propaganda gebruikten.¹⁸⁰

Al deze propaganda bleek te werken, want de Vrijkorpsen schoten als paddenstoelen uit de grond in het begin van 1919. Twintig Vrijkorpsen van ruim 20.000 man en bijna 15.000 soldaten van de Reichswehr marcheerden eind april richting München vanuit Bamberg. In vergelijking met het Rode leger in München was dit leger niet alleen veel groter, maar was het leger van de federale overheid ook beter bewapend, gevoed, opgeleid, en had het meer ervaring door de grote hoeveelheid veteranen die meevochten in de korpsen. Het was vanaf het begin voor iedereen duidelijk dat de slag om München niet lang zou duren, en ook zeer eenzijdig zou zijn. Misschien is het daarom extra opmerkelijk dat het neerslaan van de republiek uiteindelijk zo bloedig zou aflopen. Het extreme geweld in begin mei nam enorm toe nadat nieuws naar buiten kwam dat op 30 april zeven gijzelaars werden vermoord door rode gardisten. De gijzelaars werden allen ervan verdacht lid van de Thule-Gesellschaft te zijn, en de daders waren Russische vrijwilligers in het rode leger.¹⁸¹ Hoewel alle slachtoffers ervan verdacht werden lid te zijn geweest van de Thule-Gesellschaft, of zelfs van een Vrijkorps hadden sommige van de slachtoffers geen banden met de Vrijkorpsen. De slachtoffers waren zowel mannen als vrouwen, de oudste was 62 en het jongste slachtoffer 19 jaar. Daarnaast hadden ze allen verschillende achtergronden, zo zat er een kunstschilder, een

178 'Bayernvolk erwache!'

<<http://daten.digital-e-sammlungen.de/0001/bsb00013268/images/index.html?ip=193.174.98.30&id=00013268&seite=96>> (18-02-2018).

179 Frank, *Der Weg eines Deutschen Soldaten*, 56.

180 Sauer, *Freikorps und Antisemitismus*, 7-8.

181 Zorn, *Bayerns Geschichte*, 201.

professor, en een gravin tussen.¹⁸² Het besluit om deze gevangen neer te schieten kwam op een van de laatste dagen van het bestaan van de Radenrepubliek. Wie dit besluit heeft genomen is niet bekend, er wordt getwist of het een bevel was van hogerhand of van de commandant in het gymnasium zelf.¹⁸³

De dag na de moord vielen de troepen van de Vrijkorpsen München binnen. Deze moord kwam bekend te staan als de *Geiselmord*, en wakkerde de woede en haat van de Vrijkorpsen alleen maar aan. Het werd als excuus gebruik voor de terreur die zou volgen in de dagen na de val van de Radenrepubliek. Een journalist die de Vrijkorpsen volgde tijdens de gevechten schreef hierover: ‘Die Nachrichten vom schrecklichen Geiselmord werden immer bestimmter und verbreiten sich auch unter der rastenden Truppe. Die Stimmung wird sehr erregt und alles brennt darauf, vorzugehen gegen das Mordgesindel.’¹⁸⁴

Op 1 mei trokken de troepen München binnen, en twee dagen later kwam de republiek ten einde. Bij de gevechten die hierbij ontstonden vielen veel doden, het precieze aantal is niet bekend. Maar schattingen lopen uiteen tussen de 600 en 1200 slachtoffers.¹⁸⁵ Het overgrote deel hiervan waren communisten, of mensen die ervan verdacht werden communist te zijn. 82 slachtoffers vielen aan de kant van de ‘witten’. Een groot deel van de slachtoffers viel niet bij de gevechten, maar werd standrechtelijk geëxecuteerd. Ruim 300 mensen werden zonder proces vermoord op verdenking bij het Rode leger betrokken te zijn geweest.¹⁸⁶ Zo ook leiders van de Radenrepubliek, zoals Gustav Landauer die gevangengezet werd en vervolgens werd geëxecuteerd door de leden van een Vrijkorps. In deze periode in begin mei, die bekend kwam te staan als de ‘witte terreur’, werd er een poging gedaan door de Vrijkorpsen om de orde en rust terug te brengen in München. Niet alleen werden er honderden mensen gevangengenomen, huizen werden geplunderd en doorzocht, en gevangen werden willekeurig neergeschoten vaak zonder enig bewijs, en puur op verdenkingen. Bij deze gevechten werden

182 Onbekend, *Der Geiselmord in München. Ausführliche Darstellung der Schreckenstage im Luitpold-Gymnasium nach amtlichen Quellen*, (München 1919).

183 Zorn, *Bayerns Geschichte*, 202.

184 Heinz Schauwecker, ‘Bilder aus den Kämpfen der Gruppe v. Epp’ in *Das Bayernland, Illustrierte Halbmonatsschrift für Bayerns Land und Volk* nr. 19, jaargang 30 (1 juni 1919) 311-320, aldaar 312.

185 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 330.

186 Zorn, *Bayerns Geschichte*, 207.

artillerie, gepantserde voertuigen, en zelfs vliegtuigen ingezet. Hoewel de vliegtuigen met name werden gebruikt om pamfletten over de stad uit te strooien, hadden de gevechten veel weg van een ware burgeroorlog.¹⁸⁷ Erich Wollenberg schreef hier later over in een open brief aan Hoffmann: ‘Sie wissen, daß in jenen Maitagen Hunderte Führer, Mitläufer und völlig unschuldige Männer, Frauen und Kinder aufs bestialischste niedergemetzelt wurden von Ihren Weißen Horden. Sie Wissen, daß alle jene Weißen Mörder und Räuber straflos sich ihre Mordtaten, ihrer Räubereien erfreuen.’¹⁸⁸ Zo eindigde, een half jaar nadat de revolutie gewelddoos begon, de Radenrepubliek met extreem geweld. Ernst Toller werd veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, terwijl Eugen Leviné ter dood veroordeeld werd.¹⁸⁹

Het is moeilijk te verklaren waar dit extreme geweld vandaan kwam. Wellicht was het een escalatie die zich uitte op het moment dat de republiek werd ingenomen, gevoed door de propaganda van de Vrijkorpsen en door het hevige verzet van de communisten, of was het een wraakactie op het vermoorden van de gijzelaars van 30 april. De propaganda schilderde de communisten af als moordenaars en plunderaars. Het kan zijn dat het geweld deels hieruit voortkwam. In de secundaire literatuur wordt ook wel gewezen op de aard van de gevechten. Straatgevechten zijn van nature bloediger en kosten meer slachtoffers.¹⁹⁰ Een andere oorzaak van het vele aantal doden was de beslissing van de communisten om door te vechten tot het bittere einde, in plaats van zich over te geven. Zoals al eerder is getoond was het voor beide partijen duidelijk dat de slag snel voorbij zou zijn, en dat de communisten uiteindelijk kansloos waren. Toch besloot een deel van het Rode leger door te vechten tot het bittere einde. Op 27 april nam het Rode leger de macht over van de Radenrepubliek, nadat Eugen Leviné na kritiek was afgetreden. Deze Spartakisten waren erg radicaal en namen de macht over omdat de regering een mogelijke overgave aan het bespreken was. De leider hiervan was Rudolf Egelhofer, de jonge aanvoerder van het Rode leger.¹⁹¹ Omdat al eerder een groot deel van het Rode leger was gedeserteerd waren de overgebleven leden automatisch vastberaden en radicaler.

187 Toller, *Een jeugd in Duitsland*, 195.

188 Deze open brief staat in het geheel in Viesel, *Die Münchner Räterepublik*, 667-669.

189 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 157.

190 Sprenger, *Landknecht auf dem Weg ins Dritte Reich?* 130-131.

191 Mitchell, *Revolution in Bavaria*, 327.

Dit is terug te zien in de propaganda die het Rode leger zelf verspreidde. Er werd geschreven dat het bestaan van de Radenrepubliek van hen afhing. De Vrijkorpsen werden afgeschilderd als huurlingen, rovers, en bandieten. Er werd gewezen op het geweld dat gebruikt werd in Berlijn tijdens het neerslaan van de Spartacusopstand. Er werden leugens verspreid dat de Vrijkorpsen vrouwen en kinderen zouden vermoorden, en dat er beloningen stonden op het doden van leden van de Rode garde. Ze zouden gevangenen op een hoop drijven en hen massaal vermoorden.¹⁹² Vanwege dit bruut geweld zou het Rode leger geoorloofd zijn om met alle mogelijke middelen München te beschermen. Een officier zou zelfs gezegd hebben dat er aan elke lantarenpaal een kapitalist moest hangen, en dat na vier jaar lang gedwongen in de loopgraven te hebben gevochten het niet erg zou zijn om iets terug te doen.¹⁹³ De communistische krant *Die Rote Fahne* schreef dat het proletariaat een gewelddadig leger van strijders moest worden, dat onbevreesd tegen het kapitalisme vocht.¹⁹⁴ Deze berichten, gepaard met de uitspraken van Leviné voor het gerechtshof, laten zien dat voor de leiders van het Rode leger vechten en sterven voor het doel belangrijker was dan overgave.¹⁹⁵

Ook bij de communisten speelde interne verdeeldheid een grote rol. Uiteraard was de staatsgreep van het Rode leger op 27 april hier al een teken van. Maar er was al eerder sprake van verdeeldheid toen er op 18 april geopperd werd dat op het moment dat de witten München binnentrokken er gijzelaars moesten worden neergeschoten. Dit dreigement zou dienen als afschrikmiddel, maar uiteindelijk werd er besloten om dit niet te doen. De stemming toont de verdeeldheid aan, er waren zeven stemmen tegen het idee, en zes voor.¹⁹⁶

192 'Arbeiter, Partei- und Gewerkschaftsmitglieder! Soldaten!', <<http://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00013269/images/index.html?file=193.174.98.30&id=00013269&seite=3>> (10-03-2018) 'Die Garde-Kavallerie-Schützen-Division von Berlin vor Müncehn', <<http://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00013270/images/index.html?file=193.174.98.30&id=00013270&seite=31>> (11-03-2018).

193 Gerstl, *Die Münchner Räterepublik*, 119.

194 Ibidem, 124.

195 Voor de uitspraken van Leviné voor het gerechtshof in Mei 1919, 'Wir Kommunisten sind alle Tote auf Urlaub.' zie hoofdstuk 2.

196 Zorn, *Bayersiche Geschichte*, 200.

Een reden die de Vrijkorpsen zelf gaven in de posters was dat het geweld noodzakelijk was. Het terugbrengen van de rust en orde in München is een boodschap die terugkwam in de propaganda van de Vrijkorpsen. Veel van de Vrijkorpsen schreven dat het doel van de Vrijkorpsen was om een einde te maken aan de chaos, en het terugbrengen van de rust en orde. De situatie was op dat moment in München dusdanig dat geweld noodzakelijk was geworden, volgens de Vrijkorpsen. Zo zeiden leden van een Vrijkorps dat het hun speet dat het zover gekomen was dat ze geweld moesten gebruiken, maar dat het noodzakelijk was om de rust te laten terugkeren in München en Beieren.¹⁹⁷ Vrijkorps Landsberg schreef dan ook in een poster dat er nog één keer gevochten moest worden om eindelijk na 4,5 jaar lang oorlog te hebben gevoerd vrede te laten terugkeren. Het feit dat het noodzakelijk zou zijn geweest om geweld te gebruiken komt niet overeen met de excessen die plaatsvonden na het verslaan van de communisten. Niet alleen tijdens de gevechten met de communisten, maar ook daarna werd er extreem geweld gebruikt. Dit lijkt eerder op propaganda die werd gebruikt als een excuus voor het geweld. Ongetwijfeld werden er mensen lid omdat ze een einde wilde maken aan de chaos die er heerste, maar dat is geen verklaring voor het geweld dat gebruikt is.

Het is moeilijk te zeggen welke Vrijkorpsen hebben bijgedragen aan het geweld. Met name Vrijkorps Epp werd gezien als een van de hoofdrolspelers in het verslaan van de Radenrepubliek. Hoewel de rol van Von Epp en zijn korps later is overdreven, door met name Nationaal Socialistische historici, heeft zijn Vrijkorps wel een grote rol gespeeld.¹⁹⁸ Von Epp werd later binnengehaald als een held en bevrijder.¹⁹⁹

Er was waarschijnlijk wel een verschil tussen de Vrijkorpsen onderling, en hun aandeel in de strijd, en dus in het geweld dat gebruikt werd. Ik denk dat er hier een verschil zit in radicaliteit tussen de Vrijkorpsen onderling. Sommige van de Vrijkorpsen waren vele malen

197 Schauwecker, 'Bilder aus den Kämpfen der Gruppe v. Epp' in *Das Bayernland, Illustrierte Halbmonatsschrift für Bayerns Land und Volk* nr. 19, jaargang 30 (1 juni 1919) 311-320, aldaar 319.

198 Wächter, *Macht der Ohnmacht*, 59-60. Voor de Nazi historici zie Walter Frank, *Franz Ritter von Epp: Der Weg eines Deutschen Soldaten*, (München 1934), Joseph H. Krumbach (red.), *Franz Ritter von Epp. Ein Leben für Deutschland*, (Berlin 1940) & Ernst von Salomon, *Die Geächteten*, (Berlin 1930).

199 Ernst Röhm, *Die Geschichte eines Hochverrätters*, (1934) 128. & Heinz Schauwecker, 'Bilder aus den Kämpfen der Gruppe v. Epp' in *Das Bayernland, Illustrierte Halbmonatsschrift für Bayerns Land und Volk* nr. 19, jaargang 30 (1 juni 1919) 311-320.

radicaler dan andere.²⁰⁰ De meeste van de korpsen gingen uiteen in de maanden nadat de Radenrepubliek verslagen werd, toen het directe gevaar verdwenen was. Slechts een klein deel vocht door, niet alleen in Duitsland, maar ook buiten de landsgrenzen in de Baltische Staten en Opper-Silezië in het huidige Polen. Niet alleen tegen communisten zoals de Vrijkorps in de Baltische Staten of tijdens de Ruhropstand in 1920, maar ook tegen andere tegenstanders zoals in Opper-Silezië of deelnames aan de Kapp-Putsch en de Bierkellerputsch. Het brengen van orde en rust is moeilijk te rijmen met het gewelddadige omverwerpen van de legitieme overheid of met het vechten met buitenlandse legers op buitenlandse bodem. Als het gaat om het lokale belang, van bijvoorbeeld München, is het aantrekkelijker voor de meeste mensen om te helpen bij het terugbrengen van rust en orde in je thuisland of geboortestreek. De stap zetten naar vechten in het buitenland, of het omverwerpen van de overheid is vele malen groter. Ik denk dan ook dat het kleine aantal Vrijkorpsen dat overbleef na 1920 en dus meevocht in de bovenstaande gebeurtenissen radicaler was dan de gemiddelde Vrijkorps en hun leden.

Dit was een groot verschil binnen de Vrijkorpsen, het ontstaan en het radicaliseren van de Vrijkorpsen. Zo ontstond Freikorps Oberland vanuit de Thule-Gesellschaft. In vergelijking met andere Vrijkorps is dit vele male radicaler en gebaseerd op racistische en nationalistische ideeën die geen enkele of een kleinere rol speelden bij andere Vrijkorpsen.²⁰¹ Ongetwijfeld zijn er mensen lid geworden van een Vrijkorps vanuit ideologische overtuigingen, zoals anticomunisme en antisemitisme, maar ik denk dat voor het overgrote deel van de leden dit een minder grote of zelfs geen rol speelde.²⁰² Dit is bijvoorbeeld te zien in de propaganda van de Vrijkorpsen. Van de ruim 200 beschikbare posters gaan er slechts vier expliciet over het jodendom en het gevaar van de joden. Het overgrote deel van de posters spreekt specifieke delen van de bevolking aan, zoals boeren of vrouwen, en gaan over het gevaar van het communisme en hoe hun leven zal worden aangetast. Van de 217 posters gaat vrijwel elke poster over de ‘rode terreur’, de slechte economie etc. De Vrijkorpsen probeerden zoveel

200 Zie bijvoorbeeld Robert Thoms, *Handbuch zur Geschichte der Deutschen Freikorps*, (Berlijn 2001) 12, die stelt dat een groot aantal van de leiders van de Vrijkorpsen de ideeën van Hitler niet steunden. Dit staat in contrast met de Vrijkorpsen en de leden die later lid werden van de SA, de SS, of de NSDAP. Daarnaast wordt in de secundaire literatuur Vrijkorps Epp gezien als een van de grootste bijdragers aan de bevrijding in München.

201 Kuron, *Freikorps und Bund Oberland*, 17.

202 Jurado, *The German Freikorps*, 52.

mogelijk leden aan te trekken onder de ‘gewone’ bevolking, en dus speelden ze in op zaken die onder de bevolking speelden. Gezien het geringe aantal antisemitische posters denk ik dat dit of niet speelde in de maatschappij, of dat antisemieten zich sowieso al zouden aansluiten bij een Vrijkorps en er dus geen propaganda nodig was voor deze groep. Dit sluit ook aan bij het idee dat de Vrijkorpsen niet begonnen als antisemitische bolwerken, maar langzamerhand radicaliseerden.²⁰³ Verder is het waarschijnlijk voorstellen dat veel van de mensen die lid werden pas antisemitische of vergelijkbare denkbeelden kregen nadat ze in aanraking kwamen met de Vrijkorpsen, en dat ze radicaliseerden door lid te zijn geworden van een Vrijkorps, en niet dat de leden al geradicaliseerd waren toen ze lid werden van een Vrijkorps.

Volgens sommigen is het zelfs onmogelijk om te spreken van een algemene ideologie onder de Vrijkorpsen, of *Freikorpsgeist*. Bijvoorbeeld volgens Ernst von Salomon, die in de jaren dertig enorm populaire boeken schreef over de Vrijkorps, die gedeeltelijk waren gebaseerd op zijn eigen ervaringen als lid van een Vrijkorps.²⁰⁴ Hij vocht bijvoorbeeld in Berlijn tegen de Spartacisten in de Spartacusopstand, hij vocht mee in de Kapp-Putsch, en vocht met zijn Vrijkorps in de Baltische staten. Verder had hij bijvoorbeeld een aandeel in de aanslag op Walter Rathenau. Hij schreef dat er niet gesproken kon worden van een *Freikorpsgeist* en dat er sprake was geen enkele ideologie bij de Vrijkorpsen.²⁰⁵ Von Salomon schreef over de Vrijkorps het volgende: ‘Nein, wir marschierten ohne Idee, ohne Zweck, ohne Ziel.’²⁰⁶ Het valt te betwijfelen hoe betrouwbaar deze uitspraken van Von Salomon zijn aangezien zijn boeken fictief waren, maar ik denk dat er wel een kern van waarheid in zit. De leden van de Vrijkorpsen kwamen uit alle delen van de samenleving, op het hoogtepunt waren er in totaal 400.000 leden bij de verschillende Vrijkorpsen, daarnaast werden er in de propaganda veel verschillende groepen aangesproken. De grote onderlinge verschillen tussen de Vrijkorpsen tonen aan dat er geen gemeenschappelijke ideologie bestond. Verschillen in radicaliteit, zoals antisemitisme en de bijdrage aan het geweld in München tonen aan dat er niet alleen een groot verschil bestond in de ideologie van de Vrijkorpsen, maar ook tussen de

203 Sauer, *Freikorps und Antisemitismus*, 7-9.

204 Sommige van zijn boeken werden meer dan 250.000 keer verkocht, en werden door een groot en breed publiek gelezen.

205 Ernst von Salomon, *Das Buch vom deutschen Freikorpskämpfer*, (Berlin 1938) 11, geciteerd in Schulze, *Freikorps und Republik*, 55.

206 Ernst Jünger ed., *Krieg und Krieger*, (Essen 1929) 106.

leden. Naast leden die ideologische overtuigingen hadden, en het communisme wilden bestrijden, waren er ook leden die op zoek waren naar een identiteit na de oorlog. Zoals eerder gezegd konden veel veteranen zich niet aanpassen aan het burgerlijke leven nadat ze waren teruggekeerd van het front. Er waren mensen die hun familie en thuis wilden beschermen door een eind te brengen aan de chaos en onrust die er heerste in München. Ten slotte was er een pragmatische reden om lid te worden, namelijk geld. Leden van de Vrijkorpsen kregen een salaris en eten. Het is aantrekkelijk om lid te worden van een Vrijkorps als de economie slecht is, de werkloosheid hoog, en er een enorm tekort is aan levensmiddelen. Zo gaf Vrijkorps Landberg hetzelfde loon als het leger, van bijna 11 mark per dag, wat kon oplopen tot 13 als je twee kinderen had.²⁰⁷ Dit was bijna het dubbele van wat de soldaten in het Rode leger kregen, die vaak ook nog eens niet uitbetaald kregen.²⁰⁸ Voor iemand die een gezin moest onderhouden en geen baan kon vinden is lid worden van een Vrijkorps een goede uitkomst om brood op tafel te krijgen. In de posters werd er vaak over soldij gesproken, in tientallen posters staat simpelweg vermeld dat vrijwilligers betaald zouden krijgen, of werd er dieper ingegaan op het loon.

Een laatste verschil binnen de Vrijkorps was de relatie met de Weimarrepubliek. Verschillende posters noemden de Radenrepubliek ondemocratisch, en bestuurd door een kleine minderheid. Daarnaast schrijven ze dat ze de democratisch gekozen regering-Hoffmann te hulp moeten schieten.²⁰⁹ Terwijl andere Vrijkorpsen niets moesten hebben van de democratie, en met name van de Weimarrepubliek. Von Epp geloofde in de dolkstootlegende en gaf de republiek de schuld voor het verlies in de Eerste Wereldoorlog. Verder waren er veel monarchisten onder de leden van de Vrijkorpsen. De reden dat sommige Vrijkorpsen vochten met de zwart-, wit-, rode vlag van het keizerrijk en niet met de zwart-, gouden-, rode vlag van de republiek zegt al iets over waar hun loyaliteit lag. Daarnaast waren prominente leden van de Vrijkorpsen uitgesproken monarchisten. Ernst Röhm bijvoorbeeld, die voordat de SA werd

207 'Die täglichen Gebühren',

<<http://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00013268/images/index.html?ip=193.174.98.30&id=00013268&seite=126>> (28-11-2017) & 'Gebühnise', <<http://daten.digital-sammlungen.de/0001/bsb00013270/images/index.html?ip=193.174.98.30&id=00013270&seite=42>> (18-01-2018).

208 Viesel, *Die Münchner Räterepublik*, 182.

209 'An das Bayerischen Volk!', <http://daten.digital-sammlungen.de/bsb00013270/image_5> (23-03-2018).

opgericht lid was van een Vrijkorps, schreef dat hij zijn hele leven had gevochten voor de keizer en dat hij altijd loyaal was aan de keizer.²¹⁰

De val van de Radenrepubliek en de rol die de Vrijkorpsen hierin hebben gespeeld, toont de radicalisering en de polarisatie van Beieren en München aan. De economische en politieke situatie was inmiddels dusdanig verslechterd dat er een reactie ontstond aan de andere kant van het politieke spectrum. Deze situatie veroorzaakte de polarisatie binnen de maatschappij. Door de hoge inflatie, de grote werkeloosheid, het tekort aan levensmiddelen, en de chaos binnen de Radenrepubliek ontstond er weerstand tegen de communisten en socialisten die aan de macht waren. Dit uitte zich in protesten en stakingen, en later in een onverschilligheid. Mensen waren de constante revoluties en machtswisselingen beu, en niemand wist eigenlijk meer wat de regering precies van plan was.²¹¹ Maar de onrust en woede uitte zich ook in het ontstaan en de groei van de Vrijkorpsen. Mensen werden lid van een Vrijkorps om het communisme, of het joods-bolsjewisme, te bestrijden, om een eind te maken aan de chaos in München, en de rust te doen terugkeren. Of om hun familie te onderhouden en te kunnen overleven. Ondanks de reputatie die de Vrijkorpsen later hebben gekregen is het maar de vraag of ze kunnen worden gezien als de voorlopers van het Nazisme. Een kleine groep was duidelijk radicaal, met banden met groeperingen zoals de Thule-Gesellschaft, de NSDAP en de SA. Daarnaast hadden ze een aandeel in (extreem)geweld, in het neerslaan van de Radenrepubliek, de Spartacusopstand, en buiten Duitsland in Polen en de Baltische staten. Het lijkt mij niet dat elke Vrijkorps dezelfde radicalisering heeft ondergaan, als je kijkt naar hun aandeel in het vechten tegen het communisme, en wanneer ze zijn opgericht en weer opgeheven. Sommige Vrijkorpsen werden direct opgeheven na het neerslaan van de Radenrepubliek, terwijl andere verder vochten tegen het communisme in en buiten Duitsland, of zelfs meededen aan staatsgrepen. Daden zoals de *Geismord*, gepaard met propaganda over de 'Rode terreur' en het hevige verzet van de communisten zelf, zorgden ervoor dat er hardhandig en met veel geweld werd gereageerd tijdens de bevrijding van München.

210 Röhm, *Die Geschichte eines Hochverrätters*, 86.

211 Dorst, *Die Münchner Räterepublik*, 114.

Conclusie

De periode tussen november 1918 en mei 1919 laat zien hoe de samenleving in Beieren was geradicaliseerd en gepolariseerd. De vraag is hoe het te verklaren is dat dit kon gebeuren in het zo traditionele, conservatieve, en katholieke Beieren. Verder bestaat de vraag hoe dit kon uitmonden in het extreme geweld dat gebruikt werd in het neerslaan van de Radenrepubliek eind april en begin mei, en wie hier een rol in speelden. Niet alleen was Beieren gepolariseerd en gesplitst tussen links en rechts, ook binnen deze twee uiteindes van het politieke spectrum bestonden grote verschillen. Zowel tussen de communisten en anarchisten, maar ook binnen de Vrijkorpsen zelf. Hoewel de laatste in de literatuur vaak worden gezien als een monolithische eenheid was dit niet het geval.

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog bestond er een grote ontevredenheid bij de inwoners van heel Duitsland, en dus ook Beieren. Deze onrust leidde op 8 november tot het ontstaan van een Vrijstaat in Beieren, geleid door de USPD met Kurt Eisner als leider. Doordat de USPD uit een kleine minderheid bestond moesten ze gedwongen samenwerken met de SPD. Deze gedwongen samenwerking was onsuccesvol mede door de ideologische verschillen van de twee partijen. De radicalisering en polarisering in deze periode werd aangetoond door de groeiende onrust en verzet binnen de samenleving. Niet alleen waren er regelmatig protesten en demonstraties tegen het beleid van de USPD en daarna van de SPD,

ook groeiden de bewegingen aan de randen van het politieke spectrum. Zo groeide de KPD in de maanden nadat de partij werd opgericht sterk. De chaos in Beieren is te verklaren door de slechte economische situatie en het niet effectief optreden van de regering. Ongeacht of de regering van Eisner en later van Hoffmann schuldig waren aan de economische malaise in Beieren, kregen zij vaak wel de schuld, en begon de onrust in de samenleving te groeien. Verder is de polarisering zichtbaar doordat er binnen beide regeringen onenigheid ontstond. Zo was de gedwongen samenwerking tussen de USPD en de SPD geen succes, en waren het fracties binnen de SPD die samen met anarchisten uiteindelijk de Radenrepubliek uitriepen.

Ook de Radenrepubliek kende vanaf het begin af aan al grote problemen. Slecht bestuur, gepaard met interne problemen en het gebrek aan steun van de KPD hadden het gevolg dat in de week dat de anarchisten onder Toller aan de macht waren er vrijwel niks gedaan kon worden door de regering. Nadat de regering-Hoffmann een poging deed om de Radenrepubliek neer te slaan, namen de communisten, met als leider Leviné, de macht over. De republiek onder leiding van de communisten was extremer dan haar voorgangers, en wist belangrijke bondgenoten, zoals boeren op het platteland, tot vijanden te maken. Door de vele veranderingen en bestuurswisselingen, en de aanblijvende economische situatie begonnen veel inwoners van München zich tegen de Radenrepubliek te keren. Anticommunistische en antisemitische gevoelens namen toe. Dit kwam deels omdat vooraanstaande leden van de republiek, zoals Eisner, Leviné, en Toller, joods waren, of uit Rusland kwamen.

De radicaliteit en polarisatie lijkt verklaard te kunnen worden door de enorme onrust in de maatschappij. Naast de ontevredenheid over de oorlog, de politieke situatie, en de verslechterende economie, kon geen van de opeenvolgende regeringen een effectief bestuur opzetten. Doordat zowel de regering van Eisner, als die van Hoffmann en Toller, niets konden beginnen tegen de dramatische economie verdween ook direct een groot deel van hun steun. Daarnaast kon geen enkele regering een vuist maken tegen de onrust en de polarisatie in de maatschappij. Voor de regeringen was dit vaak niet mogelijk vanwege de interne problemen, de onervarenheid en het gebrek aan kwaliteit, of de korte bestaansduur van een regering.

Om de Radenrepubliek te verslaan werden Vrijkorpsen gebruikt. Deze Vrijkorpsen probeerden leden te werven door aanplakbiljetten en posters te verspreiden met daarop propaganda tegen de Radenrepubliek en het communisme. Enkele van deze posters gingen over het verdedigen van land tegen buitenlandse elementen zoals het joods-bolsjewisme, daarnaast werd er vaak ingespeeld op het nationalisme en vaderlandsliefde van de inwoners van Beieren. Het communisme zou een bedreiging zijn voor de staat, en alle lagen van de

bevolking zouden daar slachtoffer van worden. Boeren, intellectuelen, vrouwen, arbeiders, en soldaten werden aangesproken om zich aan te melden bij een Vrijkorps. Daarnaast werden veel mensen lid om de rust en orde terug te brengen in München, en om een einde te maken aan de chaotische periode die al bijna een half jaar duurde. Ten slotte was er ook nog een veel pragmatischer reden om lid te worden. De Vrijkorpsen betaalden hetzelfde salaris als het leger, wat kon oplopen als men meer kinderen had. Dat was bijna het dubbele van wat soldaten in het Rode leger kregen. In de economische situatie van die tijd ligt het in de lijn der verwachtingen dat mensen alle kansen aangrijpen om hun gezin te kunnen onderhouden.

Hoewel de Vrijkorpsen de reputatie in de literatuur hebben van extreem rechts en conservatief kunnen daar kanttekeningen bij worden gemaakt. Er zat een groot verschil in radicaliteit tussen de Vrijkorpsen, getuige het feit dat sommige bleven doorvechten na de val van de Radenrepubliek in bijvoorbeeld Polen en de Baltische staten, of een aandeel hadden in staatsgrepen zoals de Kapp-Putsch, terwijl andere zichzelf direct ophieven na de val van de Radenrepubliek. Verder hadden sommige Vrijkorpsen sterke banden met groepen zoals de Thule-Gesellschaft of later met de NSDAP. Zo werden Franz von Epp en zijn Vrijkorps later door nationaalsocialistische historici beschreven als de bevrijders van München, terwijl dit in werkelijkheid wel meeviel. Het idee dat er een gedeelde ideologie bestond tussen de Vrijkorpsen klopt dan ook niet. Veel van de propaganda was gericht op de specifieke groepen van de samenleving, en hoe die groepen getroffen zouden worden door de communisten. Uit de propaganda kan worden afgelezen dat er veel verschillende redenen waren om lid te worden van een Vrijkorps, en er bestond een groot verschil in radicalisme. Zo waren er maar een gering aantal posters die expliciet antisemitisch waren, waaruit blijkt dat het idee dat de Vrijkorpsen antisemitisch waren niet helemaal juist is. Het overgrote deel van de posters ging over zaken die een groter publiek aanspraken zoals het loon, of hoe het dagelijks leven werd aangetast door de communisten. Juist het groot aantal verschillende leden toont aan hoe geradicaliseerd de Beierse samenleving was. Het grote aantal leden die uit alle delen van de samenleving kwamen en lid werden van een Vrijkorps laat zien in welke mate Beieren was geradicaliseerd.

Het extreme geweld dat werd gebruikt bij het neerslaan van de Radenrepubliek was de uitkomst van deze periode van toenemende radicalisering. Niet alleen soldaten werden vermoord, maar ook willekeurige burgers die ervan verdacht werden lid te zijn geweest van de KPD, of te hebben meegevochten in het Rode leger. Daarnaast werden veel mensen standrechtelijk geëxecuteerd zonder enig proces. Dit geweld was de uitkomst van een

negatieve spiraal van polarisering en radicalisering in Beieren. De revolutie van Eisner werd opgevolgd door een steeds radicalere vorm, eerst door de anarchisten van Toller, daarna door Leviné en de communisten, en de laatste dagen feitelijk door het Rode leger dat al veel van haar minder radicale leden verloren was door desertie. De reactie hierop werd ook steeds heviger, gevoed door in propaganda van beide kanten die leugens verspreidde en de tegenstander als monsters afschilderde. Door de propaganda en de moord op de gijzelaars in het gymnasium op 30 april vielen de Vrijkorpsen München binnen, op zoek naar wraak. De straatgevechten waren hevig, mede doordat de communisten tot het einde bleven doorvechten. Het is moeilijk te zeggen of alle Vrijkorpsen hebben bijgedragen aan dit geweld, maar later werd voornamelijk het Vrijkorps van Von Epp gezien als de bevrijder van München. Door de grote onderlinge verschillen in radicaliteit is het mogelijk dat niet alle Vrijkorpsen even veel hebben bijgedragen aan het geweld dat is gebruikt. De Vrijkorpsen waren geen monolithische eenheid die allen kunnen worden gezien als de voorgangers van het Nazisme, of die met extreem geweld de communisten in München hebben verslagen.

Waarom kon dit in Beieren gebeuren? Het conservatieve en katholieke Beieren lijkt niet de meest logische plaats voor deze chaotische periode. München was niet de enige plek in Duitsland waar er een revolutie plaatsvond of een socialistische republiek werd opgericht. Zo werden er in verschillende steden Arbeiders- en Soldatenraden opgericht, en was er ook een Radenrepubliek in Bremen. Verder was er natuurlijk de Spartacusopstand in Berlijn. In vergelijking met de situatie in München duurden al deze episoden relatief kort. In tegenstelling tot de revolutie in Beieren werd er altijd snel en hard opgetreden tegen deze opstanden. De federale overheid gebruikte de Vrijkorpsen om hard op te treden tegen bijvoorbeeld de Radenrepubliek in Bremen en de communisten in Berlijn. Doordat Beieren relatief grote autonomie genoot kon de federale regering pas laat optreden in München. Daarnaast waren er in 1919 veel anti-Pruisische gevoelens in Beieren waardoor de bevolking zich nog verder distantieerde van de regering in Berlijn. De autonomie van Beieren bood de kans om langzamerhand verder te escaleren en te radicaliseren. Toen na 13 april de hulp werd ingeroepen van Noske, en daarmee indirect de Vrijkorpsen, was de situatie al dusdanig geëscaleerd dat een geweldloze oplossing onmogelijk was geworden.

De gevolgen van de Radenrepubliek en het neerslaan daarvan waren groot voor Beieren en Duitsland in het algemeen. De periode tussen november 1918 en begin mei 1919 heeft een bijdrage geleverd aan de groei van de Dolkstootlegende. Dankzij de negatieve ervaringen met het communisme en de Radenrepubliek, en het succes van de Vrijkorpsen

steeg de populariteit van extreemrechtse groepen en hun ideeën in Beieren. Waardoor Beieren een bolwerk zou worden voor (extreem)rechts tijdens de Weimarrepubliek en in Nazi-Duitsland met als hoogtepunt natuurlijk de populariteit van de NSDAP in Beieren. Hoffmann nam na de val van de Radenrepubliek weer de macht over, maar moest begin juni 1920 alweer gedwongen aftreden, waarna de SPD slechts 16.4% van de stemmen zou halen bij de verkiezingen, een daling van bijna 17% vergeleken met de verkiezingen van een jaar daarvoor.

Bijlage

Lesen!**Ankleben!****Weitergeben!**

An alle waffenfähigen Männer!

Spartakus ist am Werk! In München hat ein Haufe landfremder und lichtscheuer Menschen eine Gewalt und Schreckensherrschaft aufgerichtet, wie sie in Bayern noch nie dagewesen. Und doch soll alles, was seither in München geschehen, nach Aussage der dortigen Gewalthaber nur ein Vorspiel zu dem sein, was kommen soll, wenn die bolschewistische Regierung sich gefestigt hat.

Arbeiter!

Siehst du nicht, was der Bolschewismus aus Rußland gemacht hat? Willst du, daß das bayerische Land in den gleichen Abgrund hinabgerissen werde? Wen wird das am ersten und schwersten treffen? Dich allein.

Bauern!

Wollt ihr von den Spartakisten „befreit“ werden? Ja, sie werden euch befreien, aber von eurem Besitz. Habt ihr die Freude daran verloren, die von euren Vätern übernommene Scholle als euer Eigentum anzusehen und zu bebauen? Wollt ihr die Freiheit mit Sklaverei vertauschen?

Bürger!

Wollt ihr, die in harter Arbeit ein blühendes Geschäft, ein kleines Vermögen geschaffen, einer gewissenlosen Horde preisgegeben sein?

Arbeiter, Bauern, Bürger! Ihr wollt alle unserem darniederliegenden Vaterlande wieder aufhelfen, wollt eure und eurer Kinder Existenz sichern, wollt Menschenehre und Menschenwürde hochhalten und nicht zurücksinken in den Abgrund vorsintflutlicher Barbarei! Nun macht Ernst mit diesem Willen! Es ist Zeit, höchste Zeit! Handelt ihr jetzt noch nicht, wo der Rachen des Bolschewismus das Land zu verschlingen droht, so wird ewig der Fluch auf euch lasten, dass ihr das Land verraten und verkauft habt. Laßt euch nicht täuschen: auch außerhalb Münchens erhebt der Bolschewismus sein Haupt frecher denn je und schlägt ihr es ihm nicht ab, so ist alles, alles verloren.

Drum auf!

Cretetein in das bayr. Jägerkorps Erlangen!

Meldestellen: Nürnberg, (Inf. Kaserne Schweinau, Gebäude 5 c) Ebermannstadt, Höchstädt, Pegnitz, Neustadt a. Aisch, Hersbruck, Lauf, Erlangen, Dinkelsbühl.

Gebühren: Mobile Löhnung nach Dienstgrad, 5 Mk. Zulage, bei Verwendung außerhalb des Standortes weitere 5 Mk. Zulage. Freie Verpflegung usw.

Eigenes Abzeichen: Totenkopf an der Mütze.

 Auskunft erteilen alle Behörden.

An das Bayerische Volk!

Die Not Bayerns ist aufs Höchste gestiegen.

In der Landeshauptstadt München übt eine machthungrige, von Land- und vassalfremden Führern irreführte und verhetzte Minderheit eine Gewalt Herrschaft schlimmster Art aus.

Durch die Schuld der Kommunisten ist das Blut unschuldiger Arbeiter und Bürger vergossen worden. Plünderungen und Gewalttaten nehmen überhand. Terroristische Unternehmungen sollen auch den Bewohnern anderer Städte und des flachen Landes die Schreckensherrschaft der Spartakisten aufzwingen.

Arbeiter! Bauern! Bürger!

Jetzt geht es um Euer Schicksal und das Eurer Familie! Arbeitslosigkeit, Hungernot, Vergewaltigungen und Plünderungen sind die Begleiter der Spartakusherrschaft! Handel und Wandel werden stille stehen! Die Preise für alle Bedarfsartikel steigen ins Unersehbare! Die Versorgung der Kriegsbeschädigten, der Witwen und Waisen wird unmöglich! Das Gebäude der sozialen Gesetzgebung, der Kranken- und Invalidenversicherung bricht zusammen.

Das Geistes blutiger Anarchie reckt sich drohend empor.

Die Regierung ruft Bayerns wehrfähige Männer auf zum sofortigen Kampfe gegen die Gewaltthäter im Süden. Der gesund geliebte Teil des bayerischen Volkes muß sich erheben zum Schutze der bedrängten Volksgenossen!

Alle Parteien des Landtages unterstützen das Vorgehen der von ihnen gewählten und bevollmächtigten Regierung gegen die terroristische Räterepublik in München und fordern einmütig ihre Parteiangehörigen auf zum sofortigen Eintritt in die

Freiwillige bayerische Volkswehr!

Eile tut not!

Das Vaterland ruft!

Für den Aeltestenrat des Landtages:

J. B. Königbauer, 1. stellv. Präsident.

Für die Bayerische Volkspartei: Für die sozialdemokr. Partei:

Eckert.

Eduard Schmid.

Für die deutsche demokr. Partei: Für den bayerischen Bauernbund:

Dr. Ernst Müller (Meiningen).

Eisenberger.

Für die Mittelpartei:

Dr. Hilpert.

Aufruf

zum bayerischen Freikorps „Franken“, jetzt bayerisches Schützenkorps.

Aufstellungsort: Lager Ohrdruf b. Gotha (Thür.)

Arbeiter, Bürger, Bauern, Offiziere und Studenten!

Eine schwere Gefahr ist über unser engeres Vaterland, Bayern, hereingebrochen. Die Existenz Bayerns steht auf dem Spiele. In Irren und Niedertracht haben in Südbayern die Kommunisten die Macht an sich gerissen und beschwören den Brudermord heraus. Kultur, Heimat, Weib und Kind ist dem Terror preisgegeben.

Darum auf, zögert nicht, meldet Euch insgesamt aus allen Parteien!

Wir wollen eine wirklich aktionsfähige Truppe zum Schutze unseres Bayernlandes schaffen.

Meldet Euch alle, ihr Arbeiter, Bürger, Bauern, Offiziere und Studenten! Es geht der letzte Mahnruf! Es handelt sich um alles. Für unsere Studenten und Gymnasiasten bestehen dieselben Verünstigungen, wie bei der bayerischen Volkswehr.

Darum auf in den Waffen!

Auskünfte über Verpflegung, Löhnung, Tageszulagen und Fahrt-Entschädigung an der Auskunftsstelle.

Auskunfts- und Ueberweisungsstelle: Kaffee Prinzregent,
Billardzimmer, Eingang Reßlerstraße.

J. A.

K. Starl, Werbeoffizier,
Bamberg, Kaffee Prinzregent.

Enkele voorbeelden van de propaganda posters van de Vrijkorpsen. Op deze drie posters proberen Vrijkorps Franken en Jägerkorps Erlangen mannen te werven om te vechten tegen het communisme. Het is duidelijk te zien dat alle lagen van de bevolking worden aangesproken, zoals arbeiders, boeren, studenten, en officieren.

Een Vrijkorps poseert in traditionele Beierse kledingdracht voor de camera. Naast de karakteristieke hoeden hebben ze ook een wit-blauwe band om hun arm, de kleuren van Beieren.

Op deze twee foto's is Freikorps Werdenfels te zien die in begin mei 1919 poseert voor de camera in de traditionele kledingdracht voor een optocht in München.

Bundesarchiv, Bild 146-1998-009-16
Foto: o. Ang. | 1919

Hier is wederom duidelijk de wit-blauwe band om hun armen te zien. Verder kun je hier de automatische wapens en granaten zien die werden gebruikt tijdens het heroveren van München.

Bundesarchiv, Bild 146-2008-0031
Foto: o. Ang. | 1919

Bundesarchiv, Bild 146-2008-0029
Foto: o. Ang. | 1. Mai 1919

Op deze foto's is duidelijk te zien wat voor een vernietiging en grote gevechten er plaatsvonden in München. Er werd hevig gevochten in de straten van München, met deze vernieling tot gevolg.

H. M. H. 44 2/2

Arbeiter, Partei- und Gewerkschaftsmitglieder! Soldaten!

In den von Offizieren unterzeichneten Aufrufen an die Bevölkerung zum Eintritt in die zu bildenden Freiwilligen-Formationen der bairischen weißen Garde heißt es:

„In erster Linie kommen gewerkschaftlich organisierte Arbeiter in Betracht.“

Arbeiter! Soldaten!

Denkt Ihr an die früheren Zeiten? Denkt Ihr daran, wie es Euch während Eurer Militärzeit ergangen ist, wenn Ihr in den Verdacht geriet, zu den „Roten“ zu gehören? Damals hat man Euch unter der stillen Duldung oder selbst auf direkte Veranlassung der Offiziere geschubriegelt, weil Ihr politisch oder gewerkschaftlich organisiert ward. Heute fordern die gleichen Offiziere im Bund mit der Regierung die gewerkschaftlich organisierten Arbeiter auf, in die von ihnen geführten Freiwilligen-Regimenter einzutreten.

Was ist der Grund dafür?

Die Offiziere und die Regierung braucht Euch. Sie wenden sich in erster Linie an die gewerkschaftlich organisierten Arbeiter, um den Anschein zu erwecken, als sei der Kampf gegen die sogenannten „verbrecherischen Elemente“, die für das Räuberregiment und für die Diktatur des Proletariats eintreten, ein Kampf zur Verteidigung Eurer eigenen Interessen.

Arbeiter! Soldaten!

Denkt Ihr daran, wie man Euch 4 1/2 Jahre lang über das Wesen des Krieges getäuscht und belogen hat? Denkt Ihr daran, daß man auch ihn einen Krieg zur Verteidigung der Interessen der deutschen Arbeiter genannt hat, während sich die Arbeiter aller Länder für nichts anderes gegenseitig töteten, als darum, ob die deutschen oder die englischen Kapitalisten die kapitalistische Ausplünderung der Welt besorgen sollen?

Seht Euch die Bundesgenossen der sozialistischen Regierung an, die in diesem Kampf um die „Ordnung“ hinter ihr stehen, und Ihr wißt, welche Ordnung Ihr verteidigen sollt! Da findet Ihr alle wieder, die mitschuldig sind an diesem Krieg und an seiner langen Dauer. Ihr seht den großen Grundbesitzer und den Kriegsgewinnler, die sich an der Lebensmittelpreis bereichert haben; Ihr seht den jüdischen Bankier im Bund mit den katholischen und protestantischen Geistlichen. Ihr seht die Angehörigen der Offizierskorps, denen die Soldatenräte längst ein Dorn im Auge sind — sie alle sind besorgt um ihre „Ordnung“, um die kapitalistische Ordnung, die für sie der Inbegriff des Sittlichen und Vernünftigen, für Euch die jeden Tag aufs neue fühlbare Sklaverei der Lohnarbeit bedeutet.

Arbeiter! Soldaten!

Man heßt Euch heute gegen Eure Kollegen und Kameraden, die es durch die bitteren Erfahrungen der letzten Jahre und Monate gelernt haben, den Versprechungen zu glauben, die man ihnen „von oben“ herab gibt, und die deshalb die Arbeiterschaft, den kleinen Handwerker und Bauern, den als Angestellten tätigen geistigen Arbeiter als Herrn ihres eigenen Schicksals sehen möchten.

Laßt Euch nicht täuschen! Der Sieg, den Ihr für die Regierung Hoffmann erkämpfen sollt, käme nicht der Regierung Hoffmann und nicht Euch selbst zu Gute. In dem Moment, in dem Ihr den heißen Wunsch Eurer vereinigten Gegner erfüllt und die Forderungen der radikalen Arbeiterkreise blutig unterdrückt habt, in dem gleichen Moment werden sie ihre Maske abwerfen und sich wieder offen als das zeigen, was sie gewesen sind und was sie nie aufgehört haben zu sein: Die Feinde der sozialistischen Gesellschaft, die erbitterten Gegner aller Maßnahmen, die zur Beseitigung des Kapitalismus notwendig sind.

Laßt Euch nicht wieder belügen!

Arbeiter! Soldaten!

Könnt Ihr zweifeln, auf welcher Seite Euer Platz ist?

Sollt Euren für die Befreiung ihrer Klasse eintretenden Kameraden nicht in den Rücken!

Gebraucht nicht die Waffen gegen Eure Arbeitsbrüder, die nur weiter links stehen wie Ihr, die heute schon da stehen, wo Ihr selbst nach kurzer Zeit vielleicht schon stehen werdet!

Schießt nicht auf Eure Brüder! Hinein in die Rote Armee!

Der Vollzugsrat der Arbeiter- und Soldatenräte München

Verlag: Münchner Buchverlagsgesellschaft Dr. Müller & Sohn

Die bürgerliche Presse beschimpft die russischen Sozialisten als Verbrecher, die das russische Volk in den Abgrund geführt haben. Sie malt die russischen Zustände in den schwärzesten Farben in der Absicht und in der Hoffnung, dadurch das deutsche Volk vom Sozialismus abzuführen. Sie schiebt den Bolschewisten die Schuld an den großen Schwierigkeiten zu, die sie zu überwinden haben, und vergiftet dabei absichtlich, daß auch Rußland 3 Jahre des Krieges, des Krieges, den die Bourgeoisie und nicht die Bolschewisten führten, hinter sich hatte.

Das russische Volk, das seit Monaten verhungert sein soll, hat nach dem Sturz der scheinfürsorglichen Regierung Kerenskis durch die Bolschewisten die Heere der Entente im Norden, im Osten und im Süden zurückgedrängt, es hat die Ukraine bis ans schwarze Meer von den feindlichen Besatzungen befreit. Es tat das inmitten der größten Schwierigkeiten, nach dem vollständigen militärischen Zusammenbruch und trotzdem es durch die Besetzung der Ukraine, des Petroleumbeckens am kaspischen Meer, des Ural von den wichtigsten Rohstoffgebieten und Nahrungsmitteln abgeschnitten war.

Was befehlen demgegenüber die unkontrollierbaren oder entstellten Nachrichten über Rußland, die wir aus Paris, London oder — Weimar beziehen müssen, weil die deutsche Regierung ängstlich bemüht ist, jede direkte Nachricht von der russischen Regierung selbst von uns fern zu halten?

Arbeiter! Soldaten!

12 000 000 Töter, eine noch größere Anzahl Leicht- und Schwerverletzter, wenigstens 3 000 000 Arbeitsloser allein in Deutschland, Hunderte von Milliarden Mark an Kriegsschulden sind die Früchte der Interessenspolitik der herrschenden Klassen, die Ihr gegen den inneren Feind, gegen Eure eigenen Klassenangehörigen verteidigen sollt, nachdem Ihr sie 4 1/2 Jahre lang gegen den äußeren Feind verteidigt habt. Die Bourgeoisie hat kein Recht, die kommunistischen und unabhängigen Arbeiter um ihrer Anschauungen willen zu bekämpfen, durch deren Verwirklichung schon vor dem Krieg der Krieg und alle seine Folgen hätte vermieden werden können.

Die Politik der herrschenden Klassen im Krieg wäre nicht möglich gewesen, wenn ihnen nicht in den Ebert und Scheidemann und den übrigen mehrheitssozialistischen Führer Helfershelfer entstanden wären, wenn diese nicht unter Mißbrauch des ihnen entgegengebrachten Vertrauens die wachsende Empörung der Volksmassen gegen den Krieg immer wieder abgelenkt und die Arbeiterschaft zum Durchhalten aufgefordert hätten. Die mehrheitssozialistischen Führer haben sich, ohne Ueberzeugung und ohne Halt von jedem Ereignis zu einer neuen Haltung bestimmen lassen. Sie haben sich nach Ausbruch des Krieges „auf den Boden des Krieges“ gestellt, haben den Klassenkampf des Proletariats zum Landesverrat gestempelt und den Duraufrieden mit dem Kapitalismus geschlossen. Sie haben sich nach Ausbruch der Revolution, die sie bis zuletzt bekämpft haben „auf dem Boden der Revolution“ gestellt. Ihre Politik richtet sich je nach der Stärke der Bourgeoisie und des Proletariats. Sie machen den Handlanger der Bourgeoisie, wenn sie für einen Moment die Oberhand zu haben scheint, sie machen den Arbeitern Konzeptionen und Versprechungen, wenn diese in ihrem schweren Kampf als die Stärkeren sich erweisen. Die mehrheitssozialistischen Führer haben im August 1914 auf den Sieg der Bourgeoisie über ihren äußeren Feind gerechnet in der Hoffnung, von ihrem reichbelohnten Fisch einige Tropfen als Belohnung für ihre guten Dienste zu erhalten; sie rechnen jetzt mit ihrem Sieg über den inneren Feind, indem sie von der gleichen Hoffnung besetzt sind.

Die Rechnung ist heute so falsch wie zu Beginn des Krieges. Die kapitalistische Gesellschaft hat durch ihre eigenen Methoden die wirtschaftlichen Grundlagen ihrer politischen Macht selbst zerstört. Ihre politische Macht zerfällt in nichts, sobald sie keine Gesellschaft unter den Arbeitern mehr findet, sobald sie keinen Soldaten mehr findet, der aus mangelnder Einsicht zum Verräter seiner eigenen Klasse wird.

Die Garde-Kavallerie-Schützen-Division von Berlin vor München!

Gefangene der Garde-Kavallerie-Schützen-Division wurden ein-
gebracht. 5 Schwadronen der Luzenburger- und Lieblnecht-Mörder
sind in der Umgebung Münchens.

Arbeiter Münchens! Soldaten! Was droht Euch?

Die Gefangenen sagen übereinstimmend aus: Jeder Arbeiter, der Waffen
hat, wird erschossen! Auf jeden Kopf Eurer Führer sind 50 Mark Prämie
ausgesetzt. Auf jeden Mann der Roten Garde oder Roten Armee
30 Mark Belohnung. Gefangene in größerer Zahl werden auf einen
Haufen getrieben und niedergeschossen.

In Starnberg wurde ein 68 Jahre alter Mann an einen Baum gestellt
und erschossen.

4 Sanitäter, die Verwundeten Hilfe bringen wollten, wurden ebenfalls
erschossen.

Die weißen Garden haben Ausweise mit Roste unterschrieben!
Unter dem geeinigten Münchner Proletariat soll jetzt ein Blutbad von
Roste angerichtet werden.

Arbeiter! Soldaten! Schüttelt die preussische Herrschaft ab!

Stellt Euch in Massen bewaffnet dem Feind entgegen!

Meldet Euch sofort bei Euren Sammelstellen!

Diese Tatsachen wurden durch Gefangene bestätigt.

München, den 30. April 1919.

~~Das~~ **Das Kommando der Roten Armee (IV. Abteilung)**

4. Nr. 3570

Literatuurlijst

Primaire literatuur:

- <https://www.bayerische-landesbibliothek-online.de/flugblaetter-1919>
- BArch, Fotoarchiv Hoffmann C.3/Heinrich Hoffmann.
- Dorst, T., *Die Münchner Räterepublik. Zeugnisse und Kommentar* (Frankfurt am Main 1968).
- Eisner, K., 'Aufgaben der Räte' (Speech, München, 05-12-1918)
<<http://www.kurt-eisner-werke.org/IV078.html>>.
- Eisner, K., 'Zur Stellung der Sozialisten zum Völkerbund, zu Fragen des Friedensschlusses, der Volkheere und der Werhpflicht' (Speech, Bern, 06-02-1919)
< <http://www.kurt-eisner-werke.org/III327.html>>.
- Eisner, K., *Die Neue Zeit* (München 1919).
- Epp, F. von, *General Ritter Franz von Epp : dem Führer des Freikorps, dem Reichsstathalter in Bayern : (Freikorps, Frontstudenten, Kampf gegen Polen, gegen Spartakisten in Würzburg und München, Freikorps und Nationlsozialismus)* (Würzburg 1933).
- Frank, W., *Franz Ritter von Epp: Der Weg eines Deutschen Soldaten* (München 1934).
- Gerstl, M. *Die Münchener Räte-Republik* (München 1919).
- Jünger, E. ed., *Krieg und Krieger* (Essen 1929).
- Klemperer, V., *Zo zag de waarheid er op donderdag uit. Dagboek van een revolutie. 1919.* (Amersfoort 2016).
- Krumbach, J. H. ed., *Franz Ritter von Epp. Ein Leben für Deutschland* (Berlijn 1940).
- Mühsam, E., *Von Eisner bis Leviné : die Entstehung der bayerischen Räterepublik : persönlicher Rechenschaftsbericht über die Revolutionsereignisse in München vom 7. Nov. 1918 bis zum 13. April 1919* (Berlijn 1929).
- Noske, G., *Von Kiel bis Kapp. Zur Geschichte der Deutschen Revolution*, (Berlijn 1920)
- Onbekend, *Der Geismord in München. Ausführliche Darstellung der Schreckenstage im Luitpold-Gymnasium nach amtlichen Quellen* (München 1919).
- Onbekend, *Eugen Leviné. Skizzen, Rede vor Geticht, und anderes* (Berlijn 1925).

- Röhmer, E., *Die Geschichte eines Hochverrätters* (München 1934).
- Salomon, E. von, *Die Geächteten* (Berlijn 1930).
- Schauwecker, H., 'Bilder aus den Kämpfen der Gruppe v. Eppe' in: *Das Bayernland, Illustrierte Halbmonatsschrift für Bayerns Land und Volk* 19, 30 (1 juni 1919).
- Toller, E., *Een jeugd in Duitsland: memoires 1893-1924*, (Amsterdam 1934).
- Viesel, H., *Literaten an der Wand. Die Münchner Räterepublik und die Schriftsteller* (Frankfurt am Main 1980).

Secundaire literatuur:

- Ay, K., *Die Entstehung einer Revolution. Die Volkstimmung in Bayern während des Ersten Weltkrieges*, (München 1968).
- Benz, W. red., *Handbuch der Antisemitismus. Judenfeindschaft in Geschichte und Gegenwart. Band 5 Organisationen, Institutionen, Bewegungen* (Berlijn 2012).
- Beyer, H., *Von der Novemberrevolution zur Räterepublik in München*, (Berlijn 1957).
- Bosl, K. ed., *Bayern im Umbruch. Die Revolution von 1918, ihre Voraussetzungen, ihr Verlauf und ihre Folgen*, (München 1969).
- Grau, B., *Kurt Eisner 1867-1919. Eine Biografie* (München 2001).
- Grau, B., 'Roter Terror, 1919', *Historisches Lexikon Bayerns* (2006).
<[https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Roter Terror, 1919](https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Roter_Terror,_1919)>
25-03-2018.
- Hill, L.E., 'Signal zur Konterrevolution? Der Plan zum letzten Vorstoß der deutschen Hochseeflotte am 30. Oktober 1918' in *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 36, 1 (1988) 113-131.
- Hirschfeld, G., Krumeich, G., en Renz, I. ed., *Enzyklopädie Erster Weltkrieg* (Paderborn 2003).
- Hübner, C., 'Eiserne Faust, 1919-1934', *Historisches Lexikon Bayerns* (2006).
<[http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisnerne Faust, 1919 1934](http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Eisnerne_Faust,_1919_1934)>
20-11-2017.
- Jones, N.H., *'Hitler's Heralds. The story of the Freikorps 1918-1923'* (London 1987).

- Jurado, C. & Bujeiro, R., *The German Freikorps* (Osprey 2001).
- Keegan, J., *The First World War*, (New York 1998).
- Kluge, U., Soldatenräte und Revolution. Studien zur Militärpolitik in Deutschland 1918/19 *Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft* 14, (Göttingen 1975).
- Koch, H.W., 'Der Deutsche Bürgerkrieg. Eine Geschichte der deutschen und österreichischen Freikorps 1918-1923' (Dresden 2002).
- Korsetz, I., 'Die Freikorps in der Weimarer Republik: Freikorps kämpfer oder Landsknechthaufen? Aufstellung, Einsatz und Wesen der bayerischen Freikorps 1918-1920', (Marburg 2009).
- Kuron, H.J., 'Freikorps und Bund Oberland', (Erlangen 1960).
- Merz, J., 'Auf dem Weg zur Räterepublik. Staatskrise und Regierungsbildung in Bayern nach dem Tode Eisners (Februar/März 1919)', in: *Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte* 66 (2003), 541-564.
- Merz, J., '"Freistaat Bayern". Metamorphosen eines Staatsnamens', in: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 45 (1997), 121-142.
- Mitchell, A., *The Eisner regime and the Soviet republic*, (Princeton 1965).
- Mühldorfer, F., 'Münchner Rote Fahne, 1919', *Historisches Lexikon Bayerns* (2007). <[http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Münchner Rote Fahne, 1919](http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Münchner_Rote_Fahne,1919)> (30.10.2017).
- Sauer, B., 'Freikorps und Antisemitismus in der Frühzeit der Weimarer Republik', *Rundbrief* 4 (2006).
- Schulze, H., 'Freikorps und Republik 1918-1920' (Boppard am Rhein 1967).
- Sprenger, M., 'Landsknechte auf dem Weg ins Dritte Reich? Zu Genese und Wandel des Freikorpsmythos' (Paderborn-München 2009).

- Thoms, R., *‘Handbuche zur Geschichte der deutschen Freikorps’* (Berlin 2001).
- Thoß, B., ‘Freikorps’, *Historisches Lexikon Bayerns* (2012).
<<http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Freikorps>> 20-11-2017.
- Venner, D., *‘Ein deutscher Heldenkampf. Die Geschichte der Freikorps 1918-1923. Söldner oder Sold’*, (Kiel 1998).
- Waite, R.G.L., *Vanguard of Nazism: The Free Corps Movement in Post-War Germany, 1918-1923* (New York 1952).
- Wächter, K., *Die Macht der Ohnmacht. Leben und Politik des Franz Xaver Ritter von Epp (1868-1946)* (Frankfurt am Main 1999).
- Zorn, W., *Bayerns Geschichte im 20. Jahrhundert* (München 1986).